ÖZGÜNLAW
PROTECTING YOUR INTERESTS

HUKUK BÜLTENİ

Sayı 63 Mart 2023

Başlarken...

Dünyadan ve Türkiye'den güncel hukuki gelişme ve haberlere yer verdiğimiz Hukuk Bültenimizin Mart sayısını sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.

Bültenimizde yer alan içerik yalnızca bilgi verme amaçlı olup konulara ilişkin detaylı bilgiler için bizimle irtibata geçmenizden memnuniyet duyacağız.

Nisan ayında görüşmek üzere!

Editörler:
Burcu Çelik
Anıl Sağlam

Yapay Zekâ Aracılığıyla Üretilen Fotoğrafların Mülkiyeti Kime Aittir? Kullanım Hakkı Nasıl Olur?

Günümüzde yapay zekâ tarafından üretilen birçok ürün bulunmaktadır. Bu ürünler insan tarafından üretilen ürünlere yakın denecek kadar güzel ve sanatsal yapıya sahiptir. Yapay zekâ hukuku açısından sorun, bu ürünler yapay zekâ tarafından yaratıldığında FSEK kapsamında bir eserin mevcut olup olmadığı ve eser sahipliğinin nasıl belirleneceği şeklindedir. ***(Sayfa 2)***

Teknoloji Şirketlerini Bekleyen Uyum Süreci: Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Yasası (DSA) ve Dijital Piyasalar Yasası (DMA)

Dijitalleşmenin hızlanmasıyla birlikte, ülkelerin yerel rekabet hukuku mevzuatları yeterli olmamakta, teknoloji firmalarının yasalara uygun şekilde faaliyet göstermesi için tek dijital pazarın (Digital Single Market) sağlanması gerekli görülmektedir. Tek dijital pazarın sağlanmak istenmesinde bir diğer sebep ise dijital aktörlerin sunduğu hizmetlerden faydalanan tüketicilerin korunmasını sağlamaktır. ***(Sayfa 9)***

Uzay Madenciliğinin Hukuki Boyutu ve Uzay Madenciliğinde Egemenlik ve Mülkiyet Edinme Sorunu

Uzay teknolojisinde hızla artan gelişmeler, uzayda bulunan ay, mars, asteroit ve diğer gezegenlerden faydalanmayı gündeme getirmiş; bu kapsamda gök cisimlerindeki kaynakların araştırılması, bulunması, çıkarılması, işletilmesi gibi hususlar, uzayın devletler ve hatta özel sektör nezdinde ticari faaliyetlerde bulunabileceği yeni bir piyasa haline gelmesi sonucunu doğurmuştur. ***(Sayfa 17)***

Farklı Hizmet Kollarında Çalışan İşçinin Hizmet Sürelerinin Birleştirilmesi Zorunlu Mudur?

Hizmet sürelerinin bir diğer adıyla sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi; kendisine yaşlılık aylığı bağlanacak olan sigortalının bir sosyal güvenlik kurumunda yaşlılık aylığı için yeterli hizmet süresinin bulunmadığı durumlarda diğer sosyal güvenlik kurumlarındaki hizmet sürelerinin birleştirilmesi suretiyle yaşlılık aylığına hak kazanmasına imkân veren bir müessesedir. ***(Sayfa 4)***

Konut ve Çatılı İş Yeri Kirası Sözleşmelerinden Doğan Kiraya Verenin Yükümlülükleri Bakımından 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda Yer Alan Emredici Hükümler

6098 sayılı TBK'nın ikinci kısmının dördüncü bölümünde 299. madde ve devamında Kira sözleşmesine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Bu sözleşme, kiracıya kiralananı olağan ölçüler içinde kullanma yetkisini verir. Kira sözleşmesi şekil şartına bağlı olmayıp yazılı veya sözlü olarak kurulabilir. TBK'ya tabi kira sözleşmesinin içeriği kanun koyucunun izin verdiği ölçüde taraflarca belirlenebilir . ***(Sayfa 12)***

31 Gün Çeken Aylarda İşçinin Maaşı Ne Kadar Ödenmelidir?

Ücret, işçinin yaptığı işin karşılığı olarak işverenden aldığı ödemedir. Toplumda yaşayan herkesin hayatını bir şekilde kazanarak devam ettirdiği bir dünyada, işçilerin emeklerinin karşılığı olarak aldıkları ücretle hayatlarını idame ettirdikleri şüphesizdir. Toplumun büyük bir bölümünü ilgilendiren ücretin önemi ve kanuni düzenlemesi, korunması işçinin hayatını ve ailesinin geleceğini yakından ilgilendiren bir durumdur. ***(Sayfa 22)***

Güncel Haberler

Anayasa Mahkemesi 20.12.2022 T., 2019/8025 B.N. Kararıyla Makul Sürede Yargılanma Hakkı İle Mülkiyet Hakkının İhlal Edildiğine Ve Başvurucuya Manevi Tazminatın Ödenmesine Karar Verdi! (Sayfa 8)

Anayasa Mahkemesi 19.01.2023 T., 2019/33156 B.N. Kararıyla Kişinin Kamudaki Görevine İade Edilirken Daha Önceki Yöneticilik Görevine Atanmamasının Özel Hayata Saygı Hakkının İhlali Niteliğinde Olduğuna Karar Verdi! (Sayfa 16)

Anayasa Mahkemesi 07.03.2023 T., 2019/38252 B.N. Kararıyla Sosyal Medya Hesabından Yaptığı Paylaşım Sebebiyle İş Akdi Feshedilen Başvurucuya Manevi Tazminatın Ödenmesine Karar Verdi! (Sayfa 16)

Emeklilikte Yaşa Takılanları İlgilendiren 7438 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Resmî Gazete'de Yayımlandı! (Sayfa 24)

Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşlarının Bilgi Sistemleri İle Ödeme Hizmeti Sağlayıcılarının Ödeme Hizmetleri Alanındaki Veri Paylaşım Servislerine İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapıldı! (Sayfa 24)

YAPAY ZEKÂ ARACILIĞIYLA ÜRETİLEN FOTOĞRAFLARIN MÜLKİYETİ KİME AİTTİR? KULLANIM HAKKI NASIL OLUR?

1. Genel Olarak Yapay Zekâ

Yapay zekâ, günümüzde bilim kurgu filmlerinin çoğalmasıyla ve teknolojik gelişmelerle birlikte her kesimden insanın ilgi alanı haline gelmiştir.

Eskiden sadece askeri amaçlı kullanılan yapay zekâ, evlerdeki televizyona kadar kullanılmaya başlanmasıyla birlikte yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Ayrıca yapay zekâ aracılığıyla meydana getirilen çeşitli müzikler, romanlar, şiirler ve tablolar karşısında bunların ne şekilde değerlendirileceği sorunu ortaya çıkmış, bu konu hukuken Avrupa Komisyonu'nda dahi tartışılmaya başlanmıştır.

Çalışmada öncelikle eser kavramına yer verilmiş ve bu kavramın hukukumuzda nasıl var olduğuna temel olarak değinilmiştir. Çalışmanın devamında yapay zekâ tarafından meydana getirilen ürünlerden bahsedilmiştir.

Günümüzde yapay zekâ tarafından üretilen birçok ürün bulunmaktadır. Bu ürünler insan tarafından üretilen ürünlere yakın denecek kadar güzel ve sanatsal yapıya sahiptir.

Yapay zekâ hukuku açısından sorun, bu ürünler yapay zekâ tarafından yaratıldığında FSEK kapsamında bir eserin mevcut olup olmadığı ve eser sahipliğinin nasıl belirleneceği şeklindedir.

Eser, hukukumuzda Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (FSEK) [1] düzenlenmiştir. Gerçekten de eser terimi, FSEK m. 1/B'de ise "Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini" şeklinde ifade edilmiştir.

FSEK m. 1/B'deki eser tanımından yola çıkarak orada belirtilen özelliklerden birini bile taşımayan yaratımların FSEK korumasından yararlanamayacağını söylemek doğru olacaktır.

FSEK aşağıda anlatılacağı üzere her yaratımı eser saymamış, sahibinin hususiyetini taşımayan yaratımlar fikri bir çabanın ürünü olsa bile yasa kapsamına alınmamıştır. [2]

Ayrıca eserin bilgisayar ya da başkaca makineler aracılığıyla eser sahibinin aktif katılımıyla yapılmış olması halinde meydana gelen yaratımın eser sayılmasında bir engel bulunmamaktadır. [3]

Buna göre bir ressamın tablette meydana getirdiği yaratımla, tuval üzerinde meydana getirdiği yaratım arasında diğer şartları da taşıması kaydıyla FSEK anlamında bir fark bulunmamaktadır.

Bir yaratıma ilişkin sadece düşüncenin, fikrin eser sayılması mümkün değildir. Eserin tamamlanması gerekmese de mutlaka kişinin iç dünyasından çıkıp, meydana gelmiş olması gerekmektedir. [4]

2. Yapay Zekâ Aracılığıyla Meydana Getirilen Eserler

Yapay zekânın meydana getirdiği yaratımlardan önemli bir tanesi New South Wales Üniversitesi'nde Margaret Sarlej isimli öğrenci tarafından tasarlanan "Ahlaki Öyküleme Sistemi"'dir. Kullanıcılar, yirmi iki farklı duygudan seçtiklerini sisteme tanımlamakta, sistem de bu duyguları içeren, Ezop'un masallarına benzeyen ve ahlaki sonuçlar çıkarılan öyküler oluşturmaktadır. [5]

Yapay zekâ aracılığıyla meydana getirilen bir diğer yaratım ise roman olmuştur. Ross Goodwin, yapay zekâ programını, aracına taktığı algılayıcıları ve GPS'i okuması için yetkilendirilmiş ve yolculuğa çıkmıştır. Program daha sonra bu verileri işleyerek edebiyat metinlerine dönüştürmüştür. [6]

Şiirler yapay zekâ aracılığıyla çok uzun süredir yazılabilse de bunlardan en gelişmiş olanı Google tarafından geliştirilen Verse by Verse (Dize Dize) uygulamasıdır. Geliştirme aşamasında olan bu uygulamada, tüm şiirleri veri olarak girilmiş şairlerden en fazla üç tanesi seçilerek bir başlangıç yapılmaktadır.

Daha sonra kullanıcının ilk dizeyi yazmasıyla uygulama şaire göre uygun dizeleri ekrana getirmekte, kullanıcının seçimiyle diğer dizeler de bu şekilde oluşturulmaktadır. [7]

Yapay zekânın kullanılarak oluşturulan bir başka ürün ise tablolardır. Nitekim ünlü ressam Rembrandt yaşasaydı ve bir tablo daha yapsaydı neye benzerdi mottosuyla The Next Rembrandt projesi başlatılmıştır.

Bu kapsamda Rembrandt'ın üç yüzün üzerindeki tablosu müzeler dahil çoğu eser sahibinin yardımıyla dijital ortamda tek tek analiz edilmiş, onlarca deneme ve geliştirmenin ardından yapay zekâ aracılığıyla Rembrandt eserlerine çok benzeyen yeni bir tablo oluşturulmuştur. [8]

Yine bahsedilmesi gereken yapay zekâ aracılığıyla üretilen müziklerdir. En bilinenleri MorpheuS ve AIVA olan bu tür yapay zekâlar aracılığıyla özellikle oyun ve film müziği olarak kullanılmak amacıyla müzikler üretilmektedir. [9]

Yine son olarak yakın zamanda Mustafa Kemal ATATÜRK'ün resmi yapay zekâ aracılıyla çizilmiştir. [10]

3. Fotoğraf Üzerindeki Telif Hakkı Kime Aittir?

Bir fotoğrafın "eser" sayılması için öncelikle "sahibinin hususiyetini" taşıması gerekir. Ancak bu yeteri olmayıp ayrıca; bir fotoğraf "estetik" bir değere sahipse kanun kapsamında "eser" olarak korunur. (FSEK, m. 4/5).

Kanun, eser niteliği taşımasa bile bazı özel fotoğrafları da eser statüsünde kabul ederek koruma altına almıştır. "Her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleri" bu mahiyettedir (FSEK, m.2/3).

Görüleceği üzere Kanun, belirtilen iki sınıfın dışında "portre"leri özel olarak düzenlemiştir. FSEK, 86. maddeye göre portreler, tasvir edilenin ölümünden 10 yıl sonra umuma arz edilebilecektir.

Bir kişi fotoğrafında, biri fotoğrafı çeken fotoğrafçı diğeri fotoğrafı çekilen kişi olmak üzere en az iki taraf vardır. Bu nedenle bir kişi fotoğrafı en az iki kişinin haklarına konu olur.

Fotoğraf, yukarıda belirttiğimiz çerçevede "estetik değeri" haiz bir fotoğrafsa veya 4/5. madde veya 86.madde kapsamında bir fotoğrafsa eser olarak kabul edileceğinden, fotoğrafı çeken eser sahibi sayılacak ve kanunda belirtilen eser sahibi haklarını kullanabilecektir.

Özetle fotoğrafın tüm telif hakları fotoğrafı çeken fotoğrafçıya ait olacaktır.

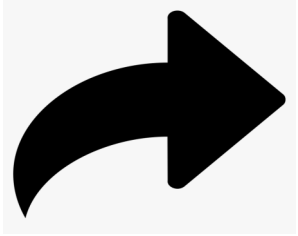

Ancak bir fotoğrafın telif haklarının fotoğrafı çekene ait olması, onun fotoğrafı dilediği gibi kullanabilmesi anlamına gelmemektedir. Bir kişi fotoğrafı hem Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) 3/d hem de TCK 135 maddeleri çerçevesinde, "kişisel veri" tanımı içinde yer alır.

Ayrıca bir kişinin fotoğrafı onun "Özel Hayatı"na dâhildir. O kişinin izni olmaksızın o fotoğraf kamuya yayılamaz, çoğaltılamaz. Aksi halde, fotoğrafçı bile olsa, fotoğrafı yayınlayan kişi Türk Ceza Kanunu 135-137 kişisel verilerin kaydedilmesi veya TCK 134. özel hayatın gizliliği hükümlerini ihlal etmiş sayılacaktır.

Ayrıca FSEK 86 maddesinin devamında;

"1. Memleketin siyasi ve içtimai hayatında rol oynıyan kimselerin resimleri;

2. Tasvir edilen kimselerin iştirak ettiği geçit resmi veya resmî tören yahut genel toplantıları gösteren resimler;

3. Günlük hadiselere mütaallik resimlerle radyo ve filim haberleri; için şart değildir. (Değişik üçüncü fıkra: 23/1/2008-5728/145 md.) Birinci fıkra hükmüne aykırı hareket edenler hakkında Borçlar Kanunu'nun 49 uncu maddesi ile koşulları varsa, Türk Ceza Kanunu'nun 134, 139 ve 140 "ıncı maddeleri hükümleri uygulanır.

(Değişik dördüncü fıkra: 23/1/2008-5728/145 md.) Birinci ve ikinci fıkra hükümlerine göre yayımın caiz olduğu hâllerde de Türk Medenî Kanununun 24 üncü maddesi hükmü saklıdır."

düzenlemesi yer almaktadır. Bu düzenleme kapsamında da Mustafa Kemal ATATÜRK'ün fotoğraflarının kullanılması herkese açıktır.

4. Yapay Zekâ Vasıtası ile Üretilen Fotoğrafların Kullanımı

Türk hukukunda yapay zekâya bir kişilik atfedilmemesi, FSEK kapsamında eser meydana getirilmesi için eser sahipliğinin aranması ve eser sahibinin de sadece gerçek kişi olabilmesi nedeniyle yapay zekâ aracılığıyla meydana getirilen yaratımların eser olarak korunması mümkün değildir.

Ayrıca FSEK'in mutlak surette gerçek kişiyi eser sahibi olarak kabul etmesi nedeniyle yasa değiştirilmedikçe yapay zekâya kişilik verilmesi halinde dahi yapay zekânın eser sahibi olması mümkün olmayacaktır.
Bunun nedeni mevcut kanuni düzenlemelerin bunu engellemekte olmasıdır. Bu kapsamda yapay zekâ vasıtası ile üretilen Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait resimler eser sayılmamakta ve bu kapsamda herkesin kullanımına açık olmaktadır.

Detaylı Bilgi için;
Av. Gülden Mehmed Altın
info@ozgunlaw.com

Kaynakça:

1. Kanun Numarası: 5846, Kabul Tarihi: 5/12/1951, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 3/12/1951, Sayı: 7981

2. Ernest E. Hirsch, Hukuki Bakımdan Fikri Say, İkinci Cilt, İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yurdu, İstanbul 1943, s. 11.

3. Gerhard Schricker/Ulrich Loewenheim, Urheberrecht, C.H. Beck, 2010, s. 56 (Naklen Tekinalp, Fikri Mülkiyet Hukuku, 2005, s. 113).

4. Tekinalp, Fikri Mülkiyet Hukuku, s. 108; Savaş Bozbel, Fikri Mülkiyet Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

5. Robin R. Murphy, Introduction to AI Robotics, MIT Press, 2019, s. 6-7.

6.https://singularityhub.com/2018/10/25/ai-wrote-a-road-trip-novel-is-it-a-good-read/ (E.T. 15.02.2023).

7. Uygulama için bkz. https://sites.research.google/versebyverse/ (E.T. 15.02.2023).

8. https://www.nextrembrandt.com/ (E.T. 15.02.2023).

9.https://www.youtube.com/playlist?list=PLv7BOfa4CxsHAMHQj0ScPXSbgBlLglRPo (E.T. 15.02.2023).

10.https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/ataturkun-yapay-zeka-cizimi-gundem-oldu-1990074 (E.T. 15.02.2023).

FARKLI HİZMET KOLLARINDA ÇALIŞAN İŞÇİNİN HİZMET SÜRELERİNİN BİRLEŞTİRİLMESİ ZORUNLU MUDUR?

1. Genel Olarak Hizmet Sürelerinin Birleştirilmesi

Hizmet sürelerinin bir diğer adıyla sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi; kendisine yaşlılık aylığı bağlanacak olan sigortalının bir sosyal güvenlik kurumunda yaşlılık aylığı için yeterli hizmet süresinin bulunmadığı durumlarda diğer sosyal güvenlik kurumlarındaki hizmet sürelerinin birleştirilmesi suretiyle yaşlılık aylığına hak kazanmasına imkân veren bir müessesedir.

Hizmet sürelerinin birleştirilmesi açısından hukuk sistemimizde ikili bir ayrım bulunmaktadır. Buna göre 1 Ekim 2008 tarihinden önce sigortalı olanlar için farklı sosyal güvenlik kurumlarında geçen hizmet sürelerinin birleştirilmesi 2829 sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun" a tabi iken 1 Ekim 2008 tarihinden sonra sigortalı olarak çalışmaya başlayan kişilerin farklı sosyal güvenlik kurumlarında geçen hizmet sürelerinin birleştirilmesi ise 5510 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası" kanununa tabi olarak gerçekleştirilmektedir.

Her ne kadar 2829 sayılı Kanun, 5510 sayılı Kanun'un 5754 sayılı Kanun ile değişik 106. Maddesi ile 01 Ekim 2008 tarihi itibariyle yürürlükten kaldırılmış olsa da işbu ayrımın asıl sebebi 5510 sayılı Kanun'un 53/4. maddesindeki "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanlardan" ibaresinden kaynaklanmaktadır.

Yine aynı kanunun geçici 2. maddesinde 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sigortalı veya iştirakçi olup, ilgili Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra aylık talebinde bulunanlardan, farklı sosyal güvenlik kurumlarına ya da bu Kanunda belirtilen sigortalılık hallerinden birden fazlasına tabi olanlara aylık bağlanmasına esas alınacak kanunun bu Kanunla mülga 2829 sayılı Kanun hükümlerine göre tespit olunacağı ve 5510 sayılı Kanun'un yalnızca geçici maddelerinin uygulama alanı bulacağı açıkça hüküm altına alınmıştır. İlgili maddeler gereğince sigortalı olarak çalışanlar; 5510 sayılı Kanun'a tabi olarak çalışanlar ve daha önceden çalışmaya başlamış olanlar olarak ikiye ayrılmıştır. Bu nedenle 2829 sayılı Kanun yürürlükten kalkmasına rağmen yürürlükten kalktığı 01 Ekim 2008 tarihinden önce sigortalı olarak çalışmaya başlayanlar için uygulanmaya devam etmektedir. [1]

Bu nedenle uygulamada 5510 sayılı Kanunun yürürlüğünden önce farklı sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olanlar hakkında uygulanacak olan Kanun hükmü 2829 sayılı Kanunun 8 inci maddesi, 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra ilk defa SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığına tabi hizmetleri olanlar hakkında uygulanacak olan kanun hükmü ise 5510 sayılı Kanunun 53'üncü maddesidir.

5510 sayılı Kanun ile 2829 sayılı Kanun arasındaki temel fark ise; 1 Ekim 2008'den önce herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olan yani hakkında 2829 sayılı Kanun uygulanacak olan personel hakkında, hizmet birleştirmesi söz konusu olması halinde, son yedi yıllık hizmet içinde, hizmet süresi fazla olan kuruma bakılırken 1 Ekim 2008'den sonra ilk kez sigortalı olan 5510 sayılı Kanun'a tabi birisi için son 7 yıla değil toplamda en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık haline bakılmasıdır. Hizmet sürelerinin eşit olması halinde ise eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu statü dikkate alınmaktadır.

2829 sayılı Kanunun 4'üncü maddesine göre sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çeşitli işlerde çalışmış olanların hizmet süreleri aynı tarihlere rastlamamak kaydıyla bu Kanuna göre aylık bağlanmasına hak kazanıldığında birleştirilecektir.

İlgili Kanun'un 8 inci maddesinde ise, birleştirilmiş hizmet süreleri toplamı üzerinden, ilgililere, son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde fiili hizmet süresi fazla olan kuramca, hizmet sürelerinin eşit olması halinde eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanıp ödeneceği ancak malullük, ölüm, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa göre yaş haddinden re'sen emekli olma ve bağlı oldukları kurumun kanunla değiştirilmesi hallerinde ilgililere hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

5510 sayılı Kanun'un 53. maddesinde ise söz konusu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa sigortalı sayılanlardan sigorta kollarının birden fazlasına tabi olarak çalışmış bulunan kişilerin yaşlılık aylığı bağlanma taleplerinde, en fazla sigortalılığın geçtiği sigortalılık halinin; hizmet sürelerinin eşit olması ile malullük ve ölüm halleri ile yaş haddinden re'sen emekli olma, süresi kanunla belirlenen vazifelere atanma veya seçilme ve bağlı oldukları sigortalılık halinin kanunla değiştirilmesi durumunda ise son sigortalılık halinin esas alınacağı düzenlenmiştir. Bu noktada incelenmesi gereken asıl husus ise bir sosyal güvenlik kurumundaki hizmet süresi yaşlılık aylığı kazanmasına yeterli olan sigortalıların farklı sosyal güvenlik kurumlarındaki hizmet sürelerinin birleştirilmesinin kişinin kendi inisiyatifinde mi yoksa zorunlu mu olduğu hususudur.

2. Hizmet Sürelerinin Birleştirilmesinde Zorunluluk Değerlendirmesi

Öncelikle belirtmek gerekir ki hizmet sürelerinin birleştirilmesinin zorunlu olup olmadığı hususunda uygulamada ve öğretide farklı görüşler mevcuttur.

Uygulamada her ne kadar Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından birden fazla statüde hizmeti bulunan sigortalılar için hizmet birleştirmenin zorunlu olarak uygulanması söz konusu olsa da öğretide ve yargı kararlarında bu hizmet sürelerinin kişinin rızası ve talebi olmaksızın birleştirilemeyeceği önemle vurgulanmaktadır.

İlgili uyuşmazlık esasında 2829 sayılı Kanunun gerekçesinde ve maddelerinde hizmet birleştirmesinin kişinin isteğine bağlı olduğu ve talep edilmemesi halinde hizmetlerin birleştirilemeyeceğini ifade eden herhangi bir ibare bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

Zira 2829 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinde, hizmet sürelerinin Kanuna göre aylık bağlanmasına hak kazanıldığında birleştirileceği ve hizmet süreleri toplamının aylık bağlanmasına yeterli olmaması halinde, kanun hükümlerinin uygulanmayacağı açıkça düzenlenmiş olmakla beraber, bir kurumda geçen hizmet sürelerinin aylık bağlanmasına yeterli olması halinde diğer kurumlarda geçen hizmet sürelerinin de birleştirileceği yönünde açık bir hükme yer verilmemiştir.

Bu kapsamda Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından hizmet sürelerinin zorunlu olarak birleştirilmesinde dayanılan en büyük gerekçe kanunda hizmet sürelerinin birleştirilmesinin isteğe bağlı olduğuna ilişkin açıkça bir hüküm bulunmaması iken yargıda ve öğretide ise karşıt görüşün temeli olarak; kanunun lafzıyla amacının çeliştiği durumlarda kanunun özüne göre yorum yapılması gerektiği, Kanunun amacının tek sosyal güvenlik kurumundaki hizmeti aylık bağlanmasına yeten değil yetmeyen sigortalı ve hak sahiplerine aylık bağlanmasının sağlanması olduğu ve bu kapsamda tek sosyal güvenlik kurumunda çalışması aylık bağlanmasına yeten sigorta sahiplerinin hizmet birleştirmeye zorlanarak fazla prim ödeyen sigortalının az aylık almasına yol açabilecek bir uygulamanın kanunun özüne aykırı olduğu gerekçeleri ileri sürülmektedir.

- Bu kapsamdaki yargı kararlarına örnek vermek gerekirse:

-Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 2020/4864 E., 2021/5424 K. sayılı ilamına göre;

"Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkındaki 2829 sayılı Kanunun amacı; hiçbir Kurumdaki hizmeti tek başına aylık bağlanmasına yeterli olmayan sigortalı ya da hak sahiplerine, değişik Kurumlardaki hizmet süreleri birleştirilmek suretiyle aylık bağlanmasını sağlamak, bu suretle değişik Kurumlardaki hizmetlerin ziyan olmasını önlemek olup, bazı Sosyal Güvenlik Kurumlarında geçen hizmet süreleri toplamının tek başına aylık bağlanmasına yeterli olması halinde; diğer Kurumlarda geçen hizmetlerin birleştirilmesinde; sigortalının ya da hak sahibinin iradesinin de bu yönde olması koşuluyla zorunluluk bulunmamaktadır.

Belirtilen açıklamalar ışığında, davacıların hizmet birleştirilmesine gerek olmadan 506 sayılı Kanun kapsamında ölüm aylığına hak kazandıkları ve hizmet birleştirmesine zorlanamayacakları ortadadır.

Bu nedenle Kurumca doğrudan 506 sayılı Kanuna göre bağlanan aylıkların iptalinin söz konusu olamayacağı, davalı Kurumun 1479 sayılı Kanuna göre bağladığı ve fazladan ödediği ölüm aylıklarının da Kurumca tahsil edilebilir olduğu belirgindir." [2]

- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2013/486 E., 2014/89 K. sayılı ilamında ise;

"2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerinin Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun'un 8.maddesinde;

"Birleştirilmiş hizmet süreleri toplamı üzerinden, ilgililere; son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde fiili hizmet süresi fazla olan kurumca, hizmet sürelerinin eşit olması halinde ise eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanır ve ödenir.

Ancak, malullük, ölüm, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu'na göre yaş haddinden re'sen emekli olma, süresi kanunla belirlenen vazifelere atanma veya seçilme ve bağlı oldukları kurumun kanunla değiştirilmesi hallerinde ilgililere hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanır…" hükmü yer almaktadır.

…

Öte yandan, tek başına bir çalışmanın aylık bağlanmasına yeterli olması halinde, kişi, tüm sosyal güvenlik kurumlarına tabi hizmet sürelerini birleştirmeye zorlamaz, Bu nedenle, davacının 5434 sayılı Kanun'a tabi çalışmaları birleştirilmeden, tek başına 506 sayılı Kanuna tabi çalışmaları üzerinden yaşlılık aylığı talebinde bulunması halinde; 506 sayılı Kanun'un 62 maddesi uyarınca yazılı başvuru ile işten ayrılma koşullarının birlikte gerçekleştiği ve 506 sayılı Kanunun 60.ve geçici 81/B-c maddesi koşullarının var olması halinde, her zaman davacıya 506 sayılı Kanun'a göre yaşlılık aylığı bağlanması mümkün olacaktır." [3]

- Yine Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2013/235 E., 2014/9 K. sayılı ilamıyla;

"2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerinin Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun'un 1.maddesinde, Kanunun amacı; çeşitli sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak geçen hizmet sürelerinin birleştirilmesi suretiyle ilgililerin sosyal güvenliklerinin sağlanması usul ve esaslarının düzenlenmesi olarak belirtilmektedir.

…

Tüm bu yasal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde: Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kurularak, üç ayrı sosyal güvenlik kurumu, tek çatı altında birleştirilmiş, mevzuat birliğini sağlamaya yönelik olarak da 5510 sayılı Kanun'un kabul edilmesi dikkate alındığında, sosyal güvenlik sisteminin yapısı itibariyle, çifte sigortalılık üzerinden birden fazla yaşlılık aylığına hak kazanmaya olanak vermediğinin kabulü gerekir.

Öte yandan, çeşitli sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak geçen hizmet sürelerinin birleştirilmesi suretiyle ilgililerin sosyal güvenliklerinin sağlanması amacı ile kabul edilen 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerinin Birleştirilmesi Hakkındaki Kanunun, 4.maddesinde aynı tarihlere rastlamayan çalışmaların birleştirilebilmesi için, birleştirilen çalışmaların toplamının aylık bağlanmasına yeterli olması gerekmektedir.

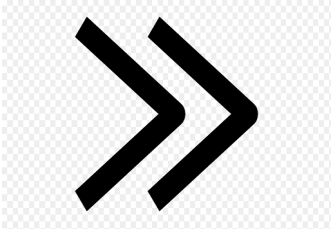

*Bu nedenle **aynı tarihlere rastlamayan çalışmaların her iki çalışmaların birleştirilmesinden, çalışmaların toplamının aylık bağlanmasına yeterli olmaması halinde birleştirilmeleri mümkün olmadığı gibi; tek başına bir çalışmanın aylık bağlanmasına yeterli olması halinde, kişinin tüm sosyal güvenlik kurumlarına tabi hizmet sürelerini birleştirmeye zorlanamayacağı gibi**, hizmet birleştirilmesi yapılarak yaşlılık aylığı bağlanan kişilerin, çalışmaya başlaması nedeniyle yaşlılık aylıklarının kesilmesi halinde, çalışmanın sona ermesi üzerine tekrar bağlanacak olan yaşlılık aylığının hesaplanmasında önceki hizmet birleştirmesinin değerlendirilmesini yasaklayan açık bir düzenleme de söz konusu değildir.*

Aksi düşünce bir kurumda geçen çalışmaların bölünerek iki farklı yaşlılık aylığı bağlanmasında değerlendirilebileceği sonucunu doğuracak olup bu ise 2829 sayılı Kanunun amacına aykırı olduğu gibi, sosyal güvenlik sisteminin genel ilkelerine de aykırı olacaktır." [4]

İlgili Yargıtay kararlarında da görüleceği üzere her ne kadar SGK tarafından tek başına bir hizmet kolundaki çalışmanın aylık bağlanmaya yeterli olması halinde hizmet birleştirmesinin isteğe bağlı olduğuna ilişkin kanunda hüküm bulunmaması gerekçesiyle farklı hizmet kollarında çalışan işçinin hizmet süreleri zorunlu olarak birleştirilse de yüksek mahkeme Yargıtay tarafından açıkça tek başına bir çalışmanın aylık bağlanmasına yeterli olması halinde, kişinin tüm sosyal güvenlik kurumlarına tabi hizmet sürelerini birleştirmeye zorlanamayacağı aksi bir uygulamanın kanunun amacına aykırı olacağı ortaya konmuştur.

Yine Kamu Denetim Kurumu bir diğer adıyla ombudsmanlık tarafından da kendisine gelen başvurular neticesinde Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarıyla paralel şekilde görüş bildirilmiştir.

Buna ilişkin Kamu Denetçiliği Kurumunun 06/10/2021 tarihli 2021/14321 K. Sayılı Tavsiye Kararına baktığımızda yine hizmet sürelerinin zorunlu olarak birleştirilemeyeceği görüşünün kendini gösterdiği görülecektir;

*"Tek bir statüden aylık bağlanabilmesi durumunda hizmetlerin birleştirilmesinin zorunlu olduğuna dair mevzuatta açık bir hüküm bulunmadığı ile 2829 sayılı Kanunun amacının özetle bir kurumdaki sigortalılık süresinin emeklilik için yeterli olmaması durumunda farklı sosyal güvenlik kurumlarına tâbi olarak geçen hizmet sürelerinin birleştirilmesi ve kurumlar arasındaki kaymaları önlemek olduğu göz önüne alındığında, **bir statüdeki hizmetlerin tek başına aylık bağlanmasına yeterli olması halinde, kişinin, tüm sosyal güvenlik kurumlarına tabi hizmet sürelerini birleştirmeye zorlanamayacağı ve hizmet birleştirmesi yapılmadan yaşlılık aylığının bağlanabileceği anlaşılmaktadır.***

*Dolayısıyla, gerek emekli aylığının hizmet birleştirmesi yapılmadan bağlanması talebine yönelik verilen Kurumumuz Tavsiye Kararlarına gerekse de konuya ilişkin mahkemeler tarafından verilen yerleşik kararlar dikkate alındığında; farklı sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi hizmetleri bulunanlar hakkında, ancak hizmetlerin birleştirilmesi halinde aylık bağlanmasına hak kazanmaları durumunda hizmet birleştirmesinin zorunlu olduğu ve bu uygulamaya göre tabi oldukları sosyal güvenlik kurumunun belirleneceği, **tek başına bir çalışmanın aylık bağlanmasına yeterli olması halinde, kişinin, tüm sosyal güvenlik kurumlarına tabi hizmet sürelerini birleştirmeye zorlanamayacağı şeklinde olduğu anlaşılmaktadır**."* [5]

3. Sosyal Güvenlik Kurumunun Uygulaması ve Görüşü

Yukarıda da açıklandığı üzere Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sigortalının tek hizmet kolundaki çalışması emeklilik aylığı almasına yetse bile hizmet süreleri zorunlu olarak birleştirilmekte ve bu da çok prim ödeyenin az aylık alması gibi hakkaniyete aykırı birtakım sonuçlar doğurabilmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nca; 2829 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi çeşitli işlerde çalışmış olanların hizmet sürelerinin aynı tarihlere rastlamamak kaydıyla bu Kanuna göre aylık bağlanmasına hak kazanıldığında birleştirileceği; 8 inci maddesinde ise, birleştirilmiş hizmet süreleri toplamı üzerinden, ilgililere, son yedi yıllık fiili hizmet süresi içinde fiili hizmet süresi fazla olan kuramca, hizmet sürelerinin eşit olması halinde ise eşit hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanıp ödeneceği, ancak, malullük, ölüm, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa göre yaş haddinden re'sen emekli olma ve bağlı oldukları kurumun kanunla değiştirilmesi hallerinde ilgililere hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanacağının hüküm altına alınmış olması ile Kanunun gerekçesinde ve maddelerinde hizmet birleştirmesinin kişinin isteğine bağlı olduğu ve talep edilmemesi halinde hizmetlerin birleştirilemeyeceğini ifade eden herhangi bir ibare bulunmaması hususları birlikte dikkate alındığında 2829 sayılı Kanun gereği hizmet birleştirme işleminin zorunlu olduğu sonucuna ulaşılacağı ileri sürülmektedir. [6]

SONUÇ

Yukarıda sunulan kararlardan da anlaşılacağı üzere hukuk öğretisinde ilgili konuda kabul edilen baskın görüş 2829 sayılı Kanunun amacının tek sosyal güvenlik kurumundaki hizmeti aylık bağlanmasına yeten değil yetmeyen sigortalı ve hak sahiplerine aylık bağlanmasının sağlanması olduğu, farklı sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi hizmetleri bulunan ilgililerin, ancak bu hizmetlerin birleştirilmesi halinde aylık bağlanmasına hak kazanmaları durumunda hizmet birleştirmesinin zorunlu olduğu ve bu uygulamaya göre tabi oldukları sosyal güvenlik kurumunun belirleneceği, tek başına bir çalışmanın aylık bağlanmasına yeterli olması halinde, kişinin, tüm sosyal güvenlik kurumlarına tabi hizmet sürelerini birleştirmeye zorlanamayacağı ve kural olarak şartları oluşuyorsa, 2829 sayılı Kanuna göre hizmet birleştirmesi yapılmadan yaşlılık aylığı bağlanabileceğidir.

Bu kapsamda hizmet birleştirilmesiyle değişik Kurumlardaki hizmetlerin ziyan olmasının önüne geçilmesinin amaçlandığı ancak bu birleştirmenin zorunlu olarak uygulanması durumunda, fazla prim ödeyen sigortalının az, az prim ödeyen sigortalının fazla aylık aldığı durumların doğabileceği ve çalışıp prim ödemenin karşılığının alınmamasının sosyal güvenlik sitemiyle bağdaşmadığı, dolayısıyla kanunun getiriliş amacına aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Ancak Sosyal Güvenlik Kurumu'na göre Kanunun asıl amacı hizmet birleştirme işlemlerini belirli şartlara bağlayarak bu konuda yaşanan suistimalleri gidermektir.

Bu kapsamda SGK tarafından kanunun lafzının oldukça açık olduğu, hizmet birleştirilmesinin kişinin isteğine bağlı olması amaçlansaydı bunun kanunda açıkça öngörüleceği savunulmaktadır.

Bu bağlamda SGK tarafından, hizmet birleştirmesinin zorunlu olmadığı yönünde verilen yargı kararları münferiden uygulandığı ve Kurumun genel uygulamasına emsal teşkil etmediği kabul edilerek; yüksek mahkeme kararları ile Kamu Denetim Kurumu'nun tavsiye kararları görmezden gelinmekte ve hizmet süreleri kişinin talebine bakılmaksızın zorunlu olarak birleştirilmeye devam edilmektedir.

Sonuç olarak Yargıtay kararları ile SGK uygulaması farklılık göstermekte ve dolaylı olarak SGK'nın hizmet sürelerinin zorunlu birleştirilmesine yönelik uygulamasının aşılabilmesi için yargı yoluna başvurma zorunluluğu oluşmaktadır.

Detaylı Bilgi için;
Stj. Av. Beyza Nur Göksel
info@ozgunlaw.com

Kaynakça:

1. Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, Cilt 4, Sayı 1, "2829 Sayılı Kanun ve 5510 Sayılı Kanun Çerçevesinde Sigortalılık Hallerinin Birleştirilmesi" sf. 403

2. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 2020/4864 E., 2021/5424 K. sayılı ilamı

3. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2013/486 E., 2014/89 K. sayılı ilamı

4. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2013/235 E., 2014/9 K. sayılı ilamı

5. Kamu Denetçiliği Kurumunun 06/10/2021 tarihli 2021/14321 K. Tavsiye Kararı

6. Kamu Denetçiliği Kurumunun 06/10/2021 tarihli 2021/14321 K. Tavsiye Kararı

YARGITAY KARARLARI İLE SGK UYGULAMASI FARKLILIK GÖSTERMEKTE VE DOLAYLI OLARAK SGK'NIN HİZMET SÜRELERİNİN ZORUNLU BİRLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK UYGULAMASININ AŞILABİLMESİ İÇİN YARGI YOLUNA BAŞVURMA ZORUNLULUĞU OLUŞMAKTADIR.

ANAYASA MAHKEMESİ 20.12.2022 T., 2019/8025 B.N. KARARIYLA MAKUL SÜREDE YARGILANMA HAKKI İLE MÜLKİYET HAKKININ İHLAL EDİLDİĞİNE VE BAŞVURUCUYA MANEVİ TAZMİNATIN ÖDENMESİNE KARAR VERDİ

Anayasa Mahkemesi 2019/8025 başvuru numaralı Zafer Onur başvurusuna ilişkin olmak üzere aynı zamanda ülkemizde sıkça karşılaşılan makul sürede yargılama hakkının ihlaline ilişkin 20.12.2022 tarihinde emsal niteliğinde ihlal kararı vererek manevi tazminata hükmetti.

Başvurunun konusu; yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının, tedbir kararlarının uzun süredir devam etmesi, temyiz incelemesi sonunda makul bir gerekçeye yer verilmemesi, talep sonucunun aşılması, dava kısmen kabul ile sonuçlandığı hâlde lehe vekâlet ücreti ve yargılama giderine hükmedilmemesi ve hatalı bilirkişi raporunun esas alınarak karar verilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

Anayasa Mahkemesi öncelikle somut başvuruda makul sürede yargılanma hakkının ihlaline ilişkin kabul edilebilirlik yönünden açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

Esas yönünden yaptığı inceleme neticesinde; Medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin yargılamanın süresi tespit edilirken sürenin başlangıç tarihi olarak davanın ikame edildiği tarih; sürenin sona erdiği tarih olarak -çoğu zaman icra aşamasını da kapsayacak şekilde- yargılamanın sona erdiği tarih, yargılaması devam eden davalar yönünden ise Anayasa Mahkemesinin makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetle ilgili kararını verdiği tarihin esas alınacağını vurgulamıştır. (Güher Ergun ve diğerleri, B. No: 2012/13, 2/7/2013, §§ 50, 52). Medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin ise yargılama süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken yargılamanın karmaşıklığı ve kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurucunun yargılamanın süratle sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususların dikkate alınacağı belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi anılan ilkeler ve benzer başvurularda verdiği kararları dikkate alarak 13 yılı aşan yargılama süresinin makul olmadığı sonucuna varmıştır. Bu doğrultuda açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine yönelik karar verilmesi gerektiğini beyan etmiştir.

Mülkiyet Hakkının ihlaline ilişkin ise başvurucu yargılama sürecinde teminat mektubu sunduğu hâlde taşınmazları, araçları ve ortak hesapları üzerindeki tedbir kararının on yıldır kaldırılmadığını belirterek mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi yaptığı değerlendirme sonucunda bu talebin açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir. Esas yönünden ise Anayasa Mahkemesi daha önce benzer bir şikâyeti Hesna Funda Baltalı ve Baltalı Gıda Hayvancılık San. ve Tic. Ltd. Şti. başvurusunda incelemiş ve sonuca bağlamış olduğu için bu kararını dayanak olarak almıştır.

Anayasa Mahkemesi, muhtemel bir alacağın güvence altına alınarak etkisizleşmesinin önüne geçilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan tedbirlerin alınması ve bu tedbirler kapsamında kamu makamlarının mülk üzerinde belirli bir süreyle hukuki tasarruflarda bulunulmasının sınırlandırılması bakımından geniş bir takdir yetkisi bulunduğunu kabul etmiştir. Ancak söz konusu tedbirlerin uygulanmasının mülk sahibine kaçınılmaz olandan aşırı bir külfet de yüklememesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda hukuki ilişkinin diğer tarafının haklarını korumak için tedbiri uygulayan kamu makamlarının söz konusu tedbirin başvurucunun mülkiyet hakkına etkilerini de gözetmesi ve ölçüsüz bir müdahaleye yol açmaması gerektiğine yönelik tespitte bulunmuştur. (Hesna Funda Baltalı ve Baltalı Gıda Hayvancılık San. ve Tic. Ltd. Şti., § 79). Buna göre mülkiyet hakkını sınırlandıran bir tedbirin uygulanmasının ölçülü olabilmesi için kapsamı ve süresi itibarıyla orantılı olarak uygulanması gerekmektedir.

Mülkiyet hakkına müdahale teşkil eden tedbirler uygulanması ve bu tedbirlerin belirli bir süre de devam etmesi ancak bireye şahsi olarak aşırı bir külfet yüklemediği takdirde ölçülü görülebilir. Diğer bir deyişle mülkiyet hakkına müdahale teşkil eden tedbirlerin söz konusu olduğu durumlarda tedbiri uygulayan kamu makamlarının ivedi olarak ve özenli bir biçimde davranma yükümlülükleri bulunmaktadır. Aksi durumda yani tedbirin makul olmayan bir süre devam etmesi, mülkiyet hakkının tanıdığı yetkilerin kullanılmasının belirsiz olacak şekilde ötelenmesi suretiyle mülk sahibine orantısız bir külfet yüklemiş olur (Hesna Funda Baltalı ve Baltalı Gıda Hayvancılık San. ve Tic. Ltd. Şti., §§ 73-80).Benzer nitelikteki somut olay bakımından da bu ilkelerden ayrılmayı gerektirir bir durumun bulunmadığı belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi somut olayda başvurucunun banka teminat mektubu sunduğunu, yargılamanın sürdüğü ve yargılama sonunda kabul veya reddedilecek miktarların bu aşamada belirsiz olduğu dikkate alındığında tedbirin elverişli ve gerekli olduğunda şüphe bulunmadığını beyan etmiştir. Bu nedenle tedbir süresinin uzunluğu bağlamında inceleme yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Başvurucuya ait 16 RT ... ve 34 TZ ... plakalı araçlar üzerine 4/2/2013 tarihinde ihtiyati tedbir şerhi konulmuştur. 16 RT ... plakalı araç üzerindeki tedbir şerhi 7 yıl 5 ay 12 gün sonra 16/7/2020 tarihinde kaldırılmıştır. 34 TZ ... plakalı araç üzerindeki tedbir kararının ise dokuz yılı aşkın zamandır kaldırılmadığı ve tedbir kararının devam ettiği görülmüştür. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi tedbir sürecini bir bütün olarak ele almış ve söz konusu sürelerin makul olmadığı sonucuna varmıştır. Bu durumda mülkiyet hakkını sınırlandıran tedbirin başvurucuya şahsi olarak aşırı bir külfet yüklediği sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerektiğini beyan etmiştir. Başvurucunun ihlalin tespiti, yeniden yargılama yapılması ile 50.000 TL maddi ve manevi tazminata hükmedilmesi talebine yönelik ise Anayasa Mahkemesi makul sürede yargılanma ve mülkiyet haklarının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar görmemiştir. Bununla birlikte ihlalin tespit edilmesinin başvurucunun uğradığı zararın giderilmesi bakımından yetersiz kalacağını beyan ederek eski hâle getirme kuralı çerçevesinde ihlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya talebi dikkate alınarak toplamda net 50.000 TL manevi tazminatın ödenmesine karar vermiştir.

Kaynak:
https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230307-17.pdf

TEKNOLOJİ ŞİRKETLERİNİ BEKLEYEN UYUM SÜRECİ: AVRUPA BİRLİĞİ DİJİTAL HİZMETLER YASASI (DSA) VE DİJİTAL PİYASALAR YASASI (DMA)

I- GİRİŞ

Bilim ve teknolojide meydana gelen gelişmeler, dijital platformların tüm dünyada giderek yaygınlaşmasını beraberinde getirmektedir. Dijital hizmetlerden faydalanan kullanıcı sayısının artmasıyla; kullanıcıların güvenliğinin sağlanması, dijital piyasalarda yer alan oyuncuların pazar gücünün kontrolünün sağlanması, aktörler arasındaki rekabete hukuki zemin sağlanması büyük önem kazanmaktadır.

Dijitalleşmenin hızlanmasıyla birlikte, ülkelerin yerel rekabet hukuku mevzuatları yeterli olmamakta, teknoloji firmalarının yasalara uygun şekilde faaliyet göstermesi için tek dijital pazarın (Digital Single Market) sağlanması gerekli görülmektedir. Tek dijital pazarın sağlanmak istenmesinde bir diğer sebep ise dijital aktörlerin sunduğu hizmetlerden faydalanan tüketicilerin korunmasını sağlamaktır.

Bu doğrultuda; Avrupa'nın dijital geleceğine yön verecek iki düzenleme çok yakın zamanda yürürlüğe girmiştir. Bunlar, 27.10.2022 tarihinde Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde yayımlanan ve 16.11.2022 tarihinde yürürlüğe giren Dijital Hizmetler Yasası (DSA) ile 01.11.2022 tarihinde yürürlüğe giren ve 02.05.2023 tarihi itibarıyla uygulamaya geçecek olan Dijital Piyasalar Yasası'dır. (DMA) Bu çalışmada, adı geçen iki yeni düzenlemenin amaçları gerek kullanıcılara gerekse dijital piyasa aktörlerine ne getireceği ortaya konacak ve önümüzdeki süreçte bu yasalara uyumlanmanın önemi açıklanmaya çalışılacaktır.

II- DİJİTAL HİZMETLER YASASI VE DİJİTAL PİYASALAR YASASININ AMACI

Avrupa Birliği, pek çok konuda öncü regülatör olarak hareket etmekte, küresel ekonominin ve pazarların tabi olduğu tek bir regülasyon getirme amacıyla; pek çok konuda çeşitli yasalar, tüzükler yayımlamakta ve otoriteler kurmaktadır. Avrupa Birliği, regülasyon konusunda öncü olduğunu Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR), Kripto Varlık Piyasaları Hakkında Yönetmelik (MiCA), Avrupa Tedarik Zinciri Yasası (ESC), Avrupa Birliği Piyasa Gözetim Regülasyonu (MSR), Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi (CSRD) gibi çalışmalar yaparak ve Avrupa Bankacılık Otoritesi (EBA), Avrupa Sigorta ve Emeklilik Otoritesi (EIOPA), Avrupa Menkul Kıymetler ve Piyasalar Otoritesi (ESMA), Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA), Kara Para Aklamayı Önleme Otoritesi (AMLA) (Yasa teklifi 20 Temmuz 2021'de yapılmış olup, bu otorite henüz aktif değildir.) gibi otoriteler kurarak ortaya koymaktadır. [1] Dijital Hizmetler Yasası ve Dijital Piyasalar Yasası, Avrupa değerlerine uygun dijital düzenin sağlanabilmesi ve dijital aktörlerin belirli bir çerçevede faaliyet göstermesini sağlayabilmek amacıyla yürürlüğe girmiştir.

Bu iki yasa; dijital piyasanın adil, şeffaf ve çekişmeli olmasını, kullanıcıların temel haklarının korunduğu daha güvenli bir dijital alan yaratmayı ve işletmeler için eşit şartlar oluşturmayı amaçlamaktadır. [2] Yerel otoritelerin ulusal düzeyde konuya ilişkin düzenlemeler yapması bir yandan gerekli görülmekle birlikte, Avrupa Komisyonu bu durumun Avrupa genelinde kargaşa ve uygulama farklılığı yaratacağından endişelenerek, bu iki yasayı onaylamış ve yürürlüğe koymuştur.

III- DİJİTAL HİZMETLER YASASI (DIGITAL SERVICES ACT) (DSA)

3.1. Dijital Hizmetler Yasası Kapsamında Şirketleri Bekleyenler

27 Ekim 2022 tarihinde Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde yayımlanan, 16 Kasım 2022 tarihinde yürürlüğe giren Dijital Hizmetler Yasası, çevrimiçi pazar yerleri, sosyal ağlar, içerik paylaşım platformları, uygulama mağazaları, çevrimiçi seyahat ve konaklama platformları gibi çevrimiçi aracılar ve platformlar üzerinde etkili olacaktır. Dijital Hizmetler Yasası, bir yandan Avrupa Birliği'nin mevcut e-ticaret direktifinde yer alan kuralların değişmesine neden olacak bir yandan da dijital platformların tabi olacağı yeni düzenlemeler getirecektir.

Önemle belirtmek gerekir ki Yasa, çevrimiçi ekosistemdeki sorumlulukları, bu ekosistemin oyuncularının büyüklüğüne göre dengelemekte, yükümlülüklerin gerektirdiği uyumlanma maliyeti ile yükümlülük altında olacak platformun büyüklüğü arasında makul bir denge kurmaktadır. [3]

Söz konusu Yasanın çekişmeli ve adil bir dijital piyasa düzeni sağlamayı hedeflediği gözetildiğinde, aksi bir durumun Yasanın amacıyla çelişeceği Dijital Hizmetler Yasası, piyasada faaliyet gösteren aktörlere yeni yükümlülükler getirmektedir. Şirketlerden, platformlarında bulunan yasal olmayan içerikler ya da üçüncü taraflara ait tehlikeli içerik ve ürünlere ait raporlama yapması beklenmektedir. Dijital Hizmetler Yasası ile birlikte; çevrimiçi platformların aktif kullanıcı sayılarını 17 Şubat 2023'e kadar yayınlamaları gerekecektir. Platformun aylık Avrupa nüfusunun %10'u olan 45 milyondan fazla kullanıcısının olması halinde, bu platform Komisyon tarafından büyük çevrimiçi platform-çevrimiçi arama motoru olarak nitelendirilecek ve platformdan Dijital Hizmetler Yasası'na 4 ay içinde uyum sağlaması beklenecektir. Dijital Hizmetler Yasası'na tabi platformlardan öncelikli olarak, Komisyona ilk yıla ilişkin risk değerlendirmesi sunması beklenecektir. [4]

Önemle belirtmek gerekir ki Dijital Hizmetler Yasası, yalnızca Avrupa Birliği'nde kurulu olan çevrimiçi platformları ve çevrimiçi pazar yerlerini etkilemeyecektir. Avrupa Birliği'nde kurulu olmayan ancak Avrupa Birliği sınırları içerisinde bulunan ülkelerde hizmet veren kuruluşların da Yasaya uyum sağlaması beklenmektedir. Bu kapsamda, Avrupa Birliğinde kurulu olmayan pek çok şirket, bir yasal temsilci atamakla yükümlü olacak ve Avrupa Birliği'nde hizmet sağlarken ortak kurallardan yararlanacaktır.

Dijital Hizmet Yasası ile birlikte; çevrimiçi platformlarda reklam veren/gösteren şirketler, kullanıcıya sunulan içeriğin reklam olduğunu, reklamın kim için gösterildiğini, bu reklamın hangi kullanıcıya gösterileceğinin belirlenmesinde kullanılan parametreleri şeffaf bir şekilde kullanıcıya sunmakla yükümlü olacaktır. Çok büyük çevrimiçi platformlar için bunlara ek yükümlülükler getirilmiş olup, bu platformların reklamların fiyatı ve yayıncıya ödenen ücret konusunda kullanıcılara bilgi sağlaması, reklama ilişkin bilgileri halka açık veri havuzunda derlemesi gerekecektir.

Çevrimiçi azar yerlerinden, platformları aracılığıyla kullanıcılarla mesafeli satış sözleşmesi akdeden satıcılara ilişkin bilgileri "işletme müşterini tanı" ilkesi kapsamında bünyesinde tutması beklenecektir. Aracı hizmet sağlayıcılarının, Yasa kapsamında her yıl gerçekleştirdiği içerik denetimine ilişkin açık, şeffaf ve detaylı bir rapor yayınlaması söz konusu olacaktır. Yasa, hosting (barınma) hizmeti sağlayan çevrimiçi platformlardan bir şikâyet mekanizması kurmasını beklemektedir.

Bu mekanizmalarla birlikte, kullanıcılar tarafından gelen bildirimler hızlı bir şekilde karara bağlanacak ve yasadışı içerik ve sahte ürünlerle olan mücadele etkin kılınacaktır. Yukarıda yer verilen yükümlülükler, Dijital Hizmetler Yasası kapsamında getirilen yükümlülüklerin tamamını açıklamaya yeterli olmayacaktır. Bu çalışmamızda Yasa ile birlikte gelen yükümlülüklerin genel çerçevesi çizilmiş olup, her bir platformun hangi yükümlülüklere tabi olacağı ancak söz konusu Yasanın detaylı bir tahlilinin yapılmasıyla birlikte ortaya konacaktır.

Dijital Hizmetler Yasası'nın ihlali halinde, ihlalin niteliğine, büyüklüğüne ve tekrarlanmasına bağlı olarak, ihlal eden teşebbüs yıllık cirosunun %6'sına kadar para cezasıyla karşı karşıya kalabilecektir. Bu doğrultuda; her bir teşebbüsün/şirketin, bu yasa kapsamında yükümlülüklerini belirlemesi, bu yükümlülüklere nasıl uyumlanacağını tespit etmesi ve bu doğrultuda harekete geçmesi en doğru yol olacaktır.

3.2. Dijital Hizmetler Yasası Kullanıcılara Getirdikleri

Çalışmanın başında değinildiği üzere; dijital platformların yaygınlaşması ve bu platformlar aracılığıyla kullanıcıların pek çok olumsuz durumla karşı karşıya kalma ihtimalinin artması, kullanıcıların çevrimiçi güvenliğinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu doğrultuda, kullanıcıların dijital güvenliğini temin etmek için değişen koşullara uygun olacak şekilde düzenleme yapılması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Dijital Hizmetler Yasası kapsamında gelen değişiklikler sayesinde, kullanıcıların çevrimiçi platformlarda daha güvenli bir deneyim elde etmesi, şirketlerin/teşebbüslerin kullanıcıları azami ölçüde bilgilendirmesi sağlanacak ve şeffaflığın hâkim olduğu bir dijital ortam temin edilecektir. Özellikle çok büyük çevrimiçi platformların sunduğu bilgi içeriklerinin ve reklamların kullanıcıya ulaşmasında kullanıcının tercihinin ön planda olması temin edilecek ve kullanıcıyı manipüle edecek içeriklerin varlığı azaltılacaktır.

Kullanıcıların yasa dışı içerikle karşılaşmaları halinde, bu durumu bildirebilecekleri mekanizmalar var olacak, kullanıcıların dijital platformlardaki içeriklerinin kaldırılması durumunda ise çevrimiçi platformlar tarafından verilen bu karara karşı itiraz edebilme hakları olacaktır. Çok küçük platformlar dışındaki tüm platformların, Dijital Hizmetler Yasası kapsamında düzenlenen yükümlülüklere tabi olması, kullanıcıların güvenli dijital ortamda var olmalarını kolaylaştıracak ve manipüle edici, yasa dışı içeriklerle karşı karşıya kalma ihtimalini azaltacaktır.

IV- DİJİTAL PİYASALAR YASASI (DIGITAL MARKETS ACT) (DMA)

1 Kasım 2022 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Avrupa Birliği Dijital Piyasalar Yasası, 2 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla uygulama geçecek olup, çevrimiçi platform ekonomisinde geçit bekçisi (gatekeeper) konumunda olan şirketlerin (Google, Amazon, Apple gibi) haksız uygulamalarına son vermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Dijital Piyasalar Yasası, çevrimiçi platformların hangi hallerde geçit bekçisi olarak kabul edileceğini düzenleyerek söz konusu platformlara uygulanacak birtakım yeni yükümlükleri düzenlemektedir. [5] Dijital Hizmetler Yasası, büyük ölçekli platformlardan küçük ölçekli platformlara kadar pek çok teşebbüsü ilgilendirirken, Dijital Piyasalar Yasası, küçük ölçekli platformlardan çok Silikon Vadisi'nde bulunan büyük teknoloji firmalarını yakından ilgilendirmektedir.

Platformların çok sayıda kullanıcının kişisel verisine ulaşabilmesi ve bu bilgileri işleyerek zenginleştirmesi, kimi platformların dijital piyasanın kontrolünü ele almasına sebebiyet vermektedir. Bu durum, piyasaya yeni aktörlerin girişine engel olmakta ve dijital piyasaları çekişmeli ve adil olmaktan uzaklaştırmaktadır. Dijital Piyasalar Yasası, "ana platform hizmetleri" sunan eşik bekçilerini (gatekeeper) ilgilendirmektedir. Yasa, gatekeeper olarak nitelendirilen şirketleri tanımlayarak, bu şirketlere bazı yükümlülükler getirmekte, bazı faaliyetlerde bulunmalarını ise yasaklamaktadır.

Öncelikle yapılması gereken, "ana platform hizmetleri" nin kapsamını belirlemek ve bu kapsamda bulunan hangi şirketlerin "gatekeeper" olarak nitelendirileceğini tespit etmektir. Ana platform hizmetleri; (i) çevrimiçi aracılık hizmetleri, (ii) çevrimiçi arama motorları (iii) çevrimiçi sosyal ağ hizmetleri (iv) video paylaşım platformu hizmetleri (v) numarasız iletişim hizmetleri (vi) işletim sistemleri (vii) bulut bilişim hizmetleri ve bu hizmetlerle bağlantılı olarak sunulan reklam hizmetleri şeklinde ifade edilebilir.

Bu platform hizmetlerini sunan hangi şirketlerin gatekeeper (kapı bekçisi) olarak nitelendirileceği ise Yasa'da yer alan düzenleme doğrultusunda belirlenecektir. Bir şirketin gatekeeper olarak nitelendirilebilmesi için;

- Son üç mali yıl içerisinde Avrupa cirosunun 7.5 milyar Euro veya üzeri olması ya da son mali yılda ortalama piyasa değerinin 75 milyar Euro veya üzeri olması ve en az üç AB üyesi ülkede ana platform hizmeti sağlaması,
- Son mali yıl içerisinde AB'de yerleşik 45 milyondan fazla aylık aktif son kullanıcıya ve AB'de kurulu 10.000'den fazla yıllık aktif işletme kullanıcısına sahip bir ana platform hizmeti sağlaması,
- İlk iki maddede yer alan eşik değerlerin son üç mali yılda da karşılanmış olması gerekmektedir.

ÖNEMLİ

Bir platformun, kendisinin gatekeeper olduğunu tespit etmesi halinde, bu durumu Komisyon'a bildirmesi gerekmektedir. Platform bu bildirimde bulunmasa dahi, Komisyon tarafından bu tespit re'sen yapılabilecektir.

Dijital Piyasalar Yasası ile birlikte;

- Gatekeeperlar, ana platform hizmetleri kapsamında ulaştığı kişisel verileri, kendi sunduğu diğer hizmetlerden veya üçüncü taraf hizmetlerinden elde ettiği kişisel verilerle birleştiremeyecektir.
- Gatekeeperlar, kendi ürün veya hizmetini üçüncü taraflara nazaran sıralamada öne çıkaramayacaktır.
- Gatekeeperlar, uygulama geliştiricilerinin kendi mağazasında görünmesi için, kendi ödeme sistemleri veya kimlik tanımlama sistemlerini kullanmasını zorunlu tutamayacaktır.
- Gatekeeperlar, işletme kullanıcılarına ilişkin elde etmiş olduğu kamuya açık olmayan verileri, onlarla rekabet etmek için kullanamayacaktır.

Yukarıda sayılan yasaklanan faaliyetler, Yasa'nın getirmiş olduğu öne çıkan yasaklamalar olup, yasaklanan tüm faaliyetler Dijital Piyasalar Yasası'nın detaylı incelemesi sonucunda görülebilecektir. Yasaklamaya tabi olan platformların bu yasaklara uymaması halinde, Dijital Hizmetler Yasası'nda öngörülen yıllık cironun %6'sı olan ceza %10'a çıkmaktadır.

Gatekeeperlar için öngörülen yükümlülüklerden bazıları ise;

- Son kullanıcıların, abone oldukları gatekeeperlar tarafından sunulan hizmetlerden abone olduğu kadar kolay bir şekilde abonelikten çıkmalarının sağlanması,
- Uygulama geliştiricilerinin akıllı telefonların tamamlayıcı işlevlerine adil bir şekilde erişmesine izin verilmesi,
- Platformlarında reklam veren şirketlere, pazarlama veya reklam performansı verilerine erişim izninin verilmesi,
- İşletme kullanıcılarının, tekliflerini sunmalarına/tanıtmalarına ve gatekeeper dışında müşterileriyle sözleşme yapmasına izin verilmesidir. [6]

Tüm bu yasaklama ve yükümlülükler, Dijital Piyasalar Yasası'nda öne çıkan yasak ve yükümlülükler olup, Yasaya tabi platformların herhangi bir yaptırımlar karşılaşmaması için Yasa kapsamında düzenlenen tüm yasak ve yükümlülükleri kendi platformları açısından değerlendirmesi ve bu kapsamda Yasaya uyum sağlaması gerekmektedir.

V- SONUÇ

Dijital platformların hayatımızın her alanında önemli bir rol oynaması nedeniyle, dijital pazarların kontrolü gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Dijital platformların kontrolünün sağlanması, hem bu dijital piyasada rol oynayan aktörlerin çekişmeli ve adil bir ortamda faaliyet göstermesi, piyasaya yeni girecek aktörlerin karşılaştığı zorlukların önüne geçilmesi hem de kullanıcılara güvenli dijital ortamda hizmet sunulması bakımından son derece önemlidir.

Avrupa Birliği'nin regülatif yönü dijital piyasalar ve hizmetler bakımından da kendini göstermiş ve Dijital Hizmetler Yasası (DSA) ve Dijital Piyasalar Yasası (DMA) yürürlüğe girmiştir. Dijital Hizmetler Yasası büyük küçük pek çok çevrimiçi platformu ilgilendirirken, Dijital Piyasalar Yasası daha çok büyük ölçekte ana platform hizmetleri veren ve gatekeeper (kapı bekçisi) olarak adlandırılan teknoloji şirketlerini yakından ilgilendirmektedir.

Şirketlerin, herhangi bir yaptırımla karşılaşmaması için Yasalarla öngörülen yasak ve yükümlülükleri kendileri açısından tespit etmesi ve bu doğrultuda Yasalara uyumlanmak için gecikmeksizin uyum sürecini başlatması önem arz etmektedir.

Detaylı Bilgi için;
Av. Gülşah Işık
info@ozgunlaw.com

Kaynakça:

1. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliğinde Yeni Denetleyici Otoriteler, Kasım 2011, Ankara

2. https://commission.europa.eu/, Policies, The Digital Services Act package

3.https://commission.europa.eu/, Questions and Answers: Digital Services Act

4. https://commission.europa.eu/, Policies, The Digital Services Act package

5. TÜSİAD Rekabet Bülteni-Kasım 2022

6. https://commission.europa.eu/, Digital Markets Act: Ensuring fair and open digital markets

KONUT VE ÇATILI İŞ YERİ KİRASI SÖZLEŞMELERİNDEN DOĞAN KİRAYA VERENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ BAKIMINDAN 6098 SAYILI TÜRK BORÇLAR KANUNU'NDA YER ALAN EMREDİCİ HÜKÜMLER

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun ikinci kısmının dördüncü bölümünde 299. madde ve devamında Kira sözleşmesine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Bu sözleşme, kiracıya kiralananı olağan ölçüler içinde kullanma yetkisini verir. Kira sözleşmesi şekil şartına bağlı olmayıp yazılı veya sözlü olarak kurulabilir. Türk Borçlar Kanunu'na tabi kira sözleşmesinin içeriği kanun koyucunun izin verdiği ölçüde taraflarca belirlenebilir. [1]

Bu yazımızda kira sözleşmesinde tarafların yükümlülüklerinin nasıl belirleneceği ele alınacaktır. Kanun'da tarafların yükümlülükleri belirtilmiştir. Uygulamada sözleşmede Kanun'nun aksine hüküm yer aldığı hallerde kanun maddesinin emredici hüküm teşkil edip etmediği dikkate alınacaktır.

Hukukumuzda esas olarak sözleşme özgürlüğü ilkesi geçerlidir. Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK) 26. maddesinde "Sözleşme özgürlüğü" başlığı adı altında, bir sözleşmenin içeriğinin, bu sözleşmenin taraflarınca kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirlenebileceği düzenlenmiştir.

İrade özgürlüğü Türk Özel Hukukuna hâkim olan en temel ilkelerin başında yer almaktadır. Sözleşme özgürlüğü, bu anlamda irade özgürlüğünün bir kolunu oluşturmaktadır. Sözleşme özgürlüğü, sözleşmenin kurulması ve şartlarının belirlenmesinde kişilerin hür iradeleriyle karar verebilme serbestisidir. Sözleşme özgürlüğü, normların en üst aşamasında yer alan Anayasa'da bir temel hak ve hürriyet olarak düzenlenmiştir.

Anayasa Madde 48: "Herkes, Dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir." [2] Türk Borçlar Kanunu'nda ise bu husus 19. maddede "Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler." Düzenlemesi öngörülmüştür.

Tüm bu hususların yanında TBK madde 27'de sözleşme içeriğini belirleme özgürlüğünün sınırları belirlenmiştir. Maddeye göre; kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz olacağını amir bir hüküm olarak düzenlemiştir.

Yargıtay 7.Hukuk Dairesi 28.09.2021 tarih, 2021/725 Esas, 2021/1211 Karar sayılı kararında;

"...Bilindiği üzere, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun, "Sözleşme özgürlüğü" kenar başlıklı 26. maddesinde tarafların, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilecekleri ilke olarak benimsenmiş, ancak bu özgürlüğe, her özgürlükte olduğu gibi sınırlandırma getirilmiştir. 6098 sayılı Kanununun "Kesin hükümsüzlük" kenar başlıklı 27. maddesiyle, kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz olduğu; sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olmasını, diğerlerinin geçerliliğini etkilemeyeceği; ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamının kesin olarak hükümsüz olduğu belirtilmiştir." [3]

Kira sözleşmesi, her iki tarafa borç yükleyen karşılıklı sözleşmelerdendir. Kiracı, kiralananın kullanılması karşılığında kira bedelini ödeme borcu altına girmektedir. Bu durum, kira sözleşmesinin ivazlı kullanma hakkı veren sözleşme olduğu şeklindedir.

Kiraya Verenin Borçları

Kira sözleşmesinde kiracının asli edim yükümü, kira bedelinin ödenmesi; kiraya verenin asli edim yükümü ise, kiralananı kira süresince kiracının kullanımına hazır bulundurmasıdır. [4]

Tarafların asli edim yükümlülükleri ile birlikte iradeleri ile öngördükleri yükümlülükler yan edim yükümlülüğüdür. Tarafların iradeleri dışında çoğu zaman kanuni düzenlemeler ile de sözleşmeler için taraflara bir takım yan edim yükümlülükleri yüklenmektedir.

Bu durumda taraflar kanunun öngördüğü yükümlülüklere uymak ve yerine getirmek mecburiyetindedir, aksi halde haklarında kanuni müeyyideler uygulanacaktır. [5]

Kiraya verenin asli edim yükümlülüklerinin en başında teslim borcu yer almaktadır.

Kiraya veren, kiralananı kararlaştırılan tarihte, sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli bir durumda teslim etmek ve sözleşme süresince bu durumda bulundurmakla yükümlüdür.

Bu hüküm, konut ve çatılı işyeri kiralarında kiracı aleyhine değiştirilemez.

Her ne kadar hukukumuzda sözleşme özgürlüğü esas olsa da Kanun maddesinin lafzi yorumu ile emredici hüküm niteliğinde olduğu göz önüne alınarak teslim borcu sözleşme yolu ile Kanun'a aykırı bir şekilde hüküm altına alınamayacaktır.

Teslim borcu

MADDE 301- Kiraya veren, kiralananı kararlaştırılan tarihte, sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli bir durumda teslim etmek ve sözleşme süresince bu durumda bulundurmakla yükümlüdür.

Bu hüküm, konut ve çatılı işyeri kiralarında kiracı aleyhine değiştirilemez; diğer kira sözleşmelerinde ise, kiracı aleyhine genel işlem koşulları yoluyla bu hükme aykırı düzenleme yapılamaz.

6090 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 302 ve 303. Maddelerinde kiraya verenin yan edim yükümlülükleri düzenlenmiş olup düzenlenen bu edim yükümlülüklerinden birisi "Vergi ve benzeri yükümlülüklere katlanma borcu" diğeri ise "Yan giderlere katılma borcu "dur.

6098 sayılı kanunun 302. maddesi uyarınca kiralananla ilgili zorunlu sigorta, vergi ve benzeri yükümlülüklere, aksi kararlaştırılmamış veya kanunda öngörülmemiş ise, kiraya veren katlanır.

Vergi ve benzeri yükümlülüklere katlanma borcu

MADDE 302- Kiralananla ilgili zorunlu sigorta, vergi ve benzeri yükümlülüklere, aksi kararlaştırılmamış veya kanunda öngörülmemiş ise, kiraya veren katlanır.

İsviçre Borçlar Kanunu'ndan alınan maddenin içeriğinde "aksi kararlaştırılmamışsa" ibaresi yer almamasına rağmen kanun koyucu maddenin emredici hüküm teşkil etmemesini esas almış ve madde metninden anlaşılacağı üzere sözleşme ile vergi ve benzeri yükümlülüklere katlanma borcu kiracı üzerine bırakılabilecek şekilde düzenlemiştir.

Sözleşmede hüküm bulunmaması halinde TBK hükümlerine gidilecek ve vergi ve benzeri yükümlülüklere katlanma borcu kiraya veren üzerine bırakılacaktır.

Türk Borçlar Kanunu'nun 303. Maddesi yan giderlere katlanma borcunu düzenlemektedir. 6098 sayılı Kanunun 303. maddesi uyarınca kiraya veren, kiralananın kullanımıyla ilgili olmak üzere kendisi veya üçüncü kişi tarafından yapılan yan giderlere katlanmakla yükümlüdür.

Merkezi sistem yakıt gideri, ortak alan aydınlatma gideri, güvenlik giderleri, apartmanın peyzaj giderleri, apartman görevlisinin ücreti gibi giderler kiralananın kullanımı doğrultusunda ortaya çıkan borçlar olduğu için yan gider olarak değerlendirmek mümkündür.

Yan giderlere katlanma borcu

MADDE 303- Kiraya veren, kiralananın kullanımıyla ilgili olmak üzere, kendisi veya üçüncü kişi tarafından yapılan yan giderlere katlanmakla yükümlüdür.

Maddeye göre, kiraya veren, kiralananın kullanımıyla ilgili olmak üzere kendisi veya üçüncü kişi tarafından yapılan yan giderlere katlanmakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir. Böylece, kiraya veren veya üçüncü kişi tarafından yapılan yan giderler nedeniyle kiracıya başvurulamayacağı öngörülmüştür.

Söz konusu madde Adalet Komisyonu Raporunda şu şekilde değerlendirilmiştir; "Tasarıdaki şekliyle hüküm, "çatı akması, dış-boya" gibi yapı inşaatına (kiralananın önemli onarımına) ait yükümlülükleri, hiçbir şekilde kiracıya yüklememektedir.

Çünkü kiralananı kullanıma hazır olarak teslim etmek ve sözleşme boyunca bu durumda bulundurmak, kiralayanın asli borcudur (m.300). Öyleki bu borca aykırılık, Tasarıda özel yaptırıma bağlanmıştır (m.303,304,305). Esasen kiracının borcunu düzenleyen 316 ncı madde de aynı temele dayalıdır."

Kira sözleşmelerinde temizlik ve bakım masrafları kullanımla ilgili olduğu için yan gider gibi düşünülse de kanun koyucu TBK madde 317'de farklı bir düzenlemeye gitmiştir. Buna göre; Kiracı, kiralananın olağan kullanımı için gerekli temizlik ve bakım giderlerini ödemekle yükümlüdür.

SADECE KİRA BORCUNU DEĞİL YAN GİDERİ DE ÖDEMEYEN KİRACININ TEMERRÜDÜ SEBEBİYLE KİRALAYAN ALACAKLI TARAFINDAN AKDİN FESHİ İSTENEBİLİR.

Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin 2016/5242 E., 2016/5299 K. sayılı ve 20.09.2016 tarihli kararı;

"Taraflar arasında yenilenerek en son 01.03.2014 başlangıç tarihli ve 10 yıl süreli yazılı kira sözleşmesinin yapıldığında bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Kiralananın şimdiki durumunun 27612 m2 arsa olduğu otomobil teşhiri, satışı, servisi ve otopark olarak kullanılacağı belirtilmiş olup, kira sözleşmesinin özel şartlar bölümünün 6.maddesinde "emlak vergisi ve çevre temizlik vergisi kiracıya aittir" düzenlenmesi bulunmaktadır.

Uyuşmazlık kira sözleşmesinin 6. maddesinde sözü edilen emlak vergisi ve çevre temizlik vergisinin Türk Borçlar Kanunu'nun 315.maddesinde belirtilen yan giderlerden olup olmadığı buna bağlı olarak temerrüt olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediği noktasındadır. Konut ve çatılı iş yeri kiraları dışındaki genel hükümlere tabi kiralarda Türk Borçlar Kanunu'nun kiraya verenin borçlarını düzenleyen 302.maddesi hükmüne göre kiralananla ilgili zorunlu sigorta, vergi ve benzeri yükümlülüklere aksi kararlaştırılmamış ve kanunda öngörülmemiş ise kiraya veren katlanır.

Anılan kanunun 303.maddesi uyarınca kiraya veren, kiralananın kullanımıyla ilgili olmak üzere, kendisi veya üçüncü kişi tarafından yapılan giderlere katlanmakla yükümlüdür. Her iki madde hükmünden kural olarak vergi ve benzeri mükellefiyetler ile kiralananın kullanımıyla ilgili yan giderleri ödeme borcunun kiraya verene yüklendiği bu kuralın aksinin sözleşmeyle kararlaştırılabileceği anlaşılmaktadır.

Konut ve çatılı iş yeri kiralarında ise kullanma giderlerini düzenleyen Türk Borçlar Kanunu'nun 341.maddesinde daha somut bir ifade kullanılarak kullanma giderlerinin ısıtma, aydınlatma ve su gibi giderler olduğu belirtilmiştir. Bu açıklamalardan sonra konunun kiracının kira bedelini ve yan gideri ödemede temerrüdünü düzenleyen Türk Borçlar Kanunu'nun 315.maddesi hükmüne göre irdelenmesi, bu madde kapsamında hangi yan giderlerin temerrüde esas alınacağının saptanması gerekir.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 302 ve 303. maddesinde bahsedilen zorunlu sigorta vergi ve benzeri yükümlülükler ve giderler eşyanın kiralanmasından ve kullanılmasından bağımsız kiralananın kendisinden kaynaklanan giderlerdir. Bu hususu düzenleyen Türk Borçlar Kanunu'nun 303 ve 341.maddelerindeki ifadelerden yan giderlerin kiralananın kullanımıyla doğrudan ilgili olması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Türk Borçlar Kanunu'nun 302.maddesinde sözü edilen kiralananla ilgili zorunlu sigorta, vergi ve benzeri yükümlülükler ise kiralananın kullanılmasından değil kiralananın kendisinden kaynaklanan asıl giderlerden olup Türk Borçlar Kanunu'nun 303 ve 315.maddelerinde bahsedilen yan giderlerden kabul edilemez.

Bu gibi giderlere dair yükümlülüklerin sözleşme ile kiracıya yükletilmesi onların kira bedelinin bir parçası olduğunun kabulünü gerektirmez. Kira bedelinden sayılmayan bu giderlerin ödenmemesi temerrüte esas alınamaz. Bu sebeple Türk Borçlar Kanunu'nun 315.maddesine dayanılarak tahliye istenemez.

Ancak genel hükümlere göre alacak şeklinde kiracıdan tahsili istenebilir. Açıklanan bu maddi ve hukuki olgular karşısında temerrüt hukuksal nedenine dayalı tahliye davasının reddi gerekirken kiralananın tahliyesine karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır." [6]

Yargıtay kararında açıklandığı üzere her iki madde hükmünden kural olarak vergi ve benzeri mükellefiyetler ile kiralananın kullanımıyla ilgili yan giderleri ödeme borcunun kiraya verene yüklendiği bu kuralın aksinin sözleşmeyle kararlaştırılabileceği anlaşılmaktadır.

315. Maddeden farklı olarak ise 303. Maddede belirtilen yan giderlerin kira bedelinden sayılmayacağıdır. Bunların ödenmemesi nedeniyle kiracının kira parasını ödemekte temerrüdü nedeniyle Türk Borçlar Kanunu'nun 315. maddesi gereği fesih hakkı doğmaz; asıl giderlerin ancak genel hükümlere göre talebi mümkündür. [7]

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi E. 2017/3731 K. 2017/12158 T. 4.10.2017 [8]

"*Türk Borçlar Kanunu'nun 315.maddesi hükmü uyarınca temerrüt nedeniyle tahliyeye karar verilebilmesi için istenen kira parasının veya yan giderin muaccel(istenebilir) olması ve kira bedeli ile yan giderin verilen sürede ödenmemiş bulunması, ihtarnamede verilen süre içerisinde kira parasının ödenmemesi halinde akdin feshedileceğinin açıkça belirtilmesi gerekir. Kiracıya verilecek süre konut ve çatılı işyeri kiralarında en az otuz gün, ürün kiralarında en az altmış gün, diğer kira ilişkilerinde ise en az on gündür. Kira parası götürülüp ödenmesi gereken borçlardan olduğundan kiralayana götürülüp elden ödenmesi veya gideri kiracıya ait olmak koşuluyla konutta ödemeli olarak PTT kanalıyla gönderilmesi gerekir. Bundan ayrı, sözleşmede özel bir koşul kabul edilmişse bu hususta göz önünde tutulmalıdır. Açıklanan şekilde yapılmayan ödemeler yasal ödeme olarak kabul edilemez. Ancak teamül haline gelmiş bir ödeme şekli varsa bu şekilde yapılan ödemede geçerlidir.*

Türk Borçlar Kanunu'nun 314 ve 315.maddelerinde, kullanıma bağlı olarak, kira bedeli veya yan gideri ödeme borcunu ifa etmeyen kiracının temerrüdü düzenlenmiştir.

Sadece kira borcunu değil yan gideri de ödemeyen kiracının temerrüdü sebebiyle kiralayan alacaklı tarafından akdin feshi istenebilir. Takip dayanağı kira sözleşmesinin 2. maddesinde; kiralanan yerin su, elektrik, hava gazı, yakıt masrafları ve kapıcı parasının kiracıya ait olduğu kararlaştırılmış olup kiralanan taşınmazın bulunduğu apartman yönetimince kiralanan taşınmaza ait ortak işletme giderleri avans payının 250,00 TL olduğu açık olarak belirlenmiştir. Yan gider maktu olup kiraya veren tarafından ödenmiştir. Uyuşmazlıkta yargılamayı gerektirir bir husus bulunmamaktadır. Bu durumda mahkemece, işin esası incelenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile davanın reddine karar verilmesi doğru değildir."

Madde metninde her ne kadar yan gideri ödemekle yükümlü kiraya veren olup sözleşmede aksi belirlenebilecek olsa da kiralananı kullanıma hazır olarak teslim etmek ve sözleşme boyunca bu durumda bulundurmak, kiralayanın asli borcu olması sebebiyle (m.300) su borusunun sızması, sokak kapısındaki kilidin işlememesi, kış aylarında pencerelerden içeriye su ve soğuk hava girmesi, evin bodrum katına su basması, sürekli tuvaletin ve rögarın taşması gibi haller kiraya verenin sorumluluğundadır.

Bu durumlarda kiracı bundan doğan zararın tazminini kiraya verenden isteyebilir. Kiralananın kullanımından kaynaklanan merkezi ısınma, merkezi sıcak su, güvenlik giderleri, merdiven boşluğunun veya bacanın temizlik giderleri, asansör servis gibi giderleri kiraya verenin yükümlülüğünde olsa da sözleşme ile kiracı üzerine bırakılabilecektir.

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, 2009/9043 E., 2009/10720 K., 22.06.2009 T. [9]

"Kiracı, taşınmazı kullanmanın karşılığı olarak kira parası ile orantılı ve alelade kullanımla ilgili tamir giderlerinden sorumlu ise de esaslı tamirat giderleri kiralayana aittir.

İş merkezine ait trafo merkezi ile asansör sisteminin yenilenmesi ve binanın tamamen boyanması esaslı tamirat niteliğindedir."

Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, 2009/10087 E., 2010/429 K., 25.01.2010 T. [10]

"Dava, temerrüt sebebiyle tahliye ve kira alacağının tahsiline ilişkindir. Sözleşmenin özel şartlarında "kiralanan taşınmazın elektrik, su giderleri, çevre-temizlik vergisi ile taşınmazın ortak giderlerini (kapıcı, kalorifer yakıt parası, asansör bakımı-onarım ve temizlik ile yönetici giderlerini) kiracı ödemeyi kabul ve taahhüt eder" hükmüne yer verilmiştir.

Bu hükme göre apartman aidatının kiracı tarafından ödenmesi gerekir. Kiracının ödemesi gereken aidat borcunu kiralayan kendisi ödemek koşuluyla kiracıdan isteyebilir. Kiralayan, aidat borcunu yönetime ödemeden kiracıdan isteyemez.

Aidatın ödenmediği davacının da kabulündedir. Bu durumda mahkemece kira paraları toplamının davalıdan tahsiline, aidat bedeline ilişkin talebin reddine karar verilmesi gerekir."

SONUÇ

Türk Borçlar Kanunu'nun 26.maddesi; bir sözleşmenin içeriğinin kanunda öngörülen sınırlar içinde taraflarca özgürce belirlenebileceği hususuna dikkat çekmiş ancak bu maddenin hemen akabinde kanun koyucu sözleşme içeriğini belirleme serbestisine emredici hükümler çerçevesinde sınırlama getirmiştir. Kiraya verenin teslim borcu emredici nitelikte olup sözleşme ile aksi belirlenemeyecektir. Yan gideri ödeme borcu ise sözleşme ile kiracı üzerine bırakılabilir olsa dahi kiralananı kullanıma hazır olarak teslim etmek ve sözleşme boyunca bu durumda bulundurmak kiralayanın asli borcu olması sebebiyle kiralananın önemli derecede tadilat ve onarımlarından kiraya veren sorumlu olacaktır.

Detaylı Bilgi için;
Av. Esra Ayaz
info@ozgunlaw.com

Kaynakça:

1. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

2. 2709 sayılı Anayasa

3. Yargıtay 7.Hukuk Dairesinin 28.09.2021 tarih, 2021/725 Esas, 2021/1211 Karar sayılı kararı

4. Eren, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, İstanbul 2009, s. 32.

5. D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, N. Suiçmez, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 1597-1622

6. Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin 2016/5242 E., 2016/5299 K. sayılı ve 20.09.2016 tarihli kararı

7. Aydoğdu, Murat/Kahveci, Nalan: Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, İzmir 2013, s. 430

8. Yargıtay 8. Hukuk Dairesinin 2017/3731 E., 2017/12158 K. sayılı ve 04.10.2017 tarihli kararı

9. Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin, 2009/9043 E., 2009/10720 K. sayılı ve 22.06.2009 tarihli kararı

10. Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin, 2009/10087 E., 2010/429 K. sayılı ve 25.01.2010 tarihli kararı

YAN GİDERİ ÖDEME BORCU İSE SÖZLEŞME İLE KİRACI ÜZERİNE BIRAKILABİLİR OLSA DAHİ KİRALANANI KULLANIMA HAZIR OLARAK TESLİM ETMEK VE SÖZLEŞME BOYUNCA BU DURUMDA BULUNDURMAK KİRALAYANIN ASLİ BORCU OLMASI SEBEBİYLE KİRALANANIN ÖNEMLİ DERECEDE TADİLAT VE ONARIMLARINDAN KİRAYA VEREN SORUMLU OLACAKTIR.

ANAYASA MAHKEMESİ 19.01.2023 T., 2019/33156 B.N. KARARIYLA KİŞİNİN KAMUDAKİ GÖREVİNE İADE EDİLİRKEN DAHA ÖNCEKİ YÖNETİCİLİK GÖREVİNE ATANMAMASININ ÖZEL HAYATA SAYGI HAKKININ İHLALİ NİTELİĞİNDE OLDUĞUNA KARAR VERDİ

Anayasa Mahkemesi tarafından 2019/33156 numaralı Cengiz Çetin başvurusu 19.01.2023 tarihinde sonuçlandırıldı, mahkeme tarafından kamudaki görevine iade edilirken daha önceki yöneticilik görevine atamanın yapılmamasından kaynaklı ilgili başvuruya ilişkin ihlal kararı verildi.

Başvurunun konusu 22/11/2016 tarihli ve 677 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'ye dayanılarak kamu görevinden çıkarılan ve ardından Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu tarafından kamu görevine iadesine karar verilen başvurucunun; 7075 sayılı Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun'un 10. maddesi uyarınca Komisyon tarafından kamu görevine iade edilmesine karar verilenlerin atamalarında yöneticilik görevinden önce bulundukları kadro ve pozisyon unvanlarının dikkate alınacağının düzenlendiği gerekçesiyle görevden alınmasından önceki yöneticilik görevine iade edilmeyip normal memur olarak atamasının yapılmasına ilişkindir. Başvurucu müdürlük unvanı ile sosyal, mali ve özlük haklarının iadesini talep etmiştir. Anayasa Mahkemesi tarafından öncelikle somut başvuruda başvurucunun mesleki hayatına yönelik müdahalenin başvurucunun özel hayatına ciddi şekilde etki ettiği ve bu etkinin belirli bir ağırlık düzeyine ulaştığı değerlendirildiğinden başvurunun özel hayata saygı hakkı kapsamında incelenmesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anayasa Mahkemesi 24/12/2019 tarihli ve E.2018/159, K.2019/93 sayılı kararı ile daha öncesinde; Komisyon tarafından başvurunun kabulüne karar verildiğinde kamu görevinden çıkarma işleminin sebep unsurunun tamamen ortadan kalkmış olmasına rağmen Komisyon kararı sonrasında yeniden kamu görevine dönen kişilerin atanmasında yöneticilik görevlerinden önce bulundukları kadro ve pozisyon unvanlarının dikkate alınmasını öngören kuralın bu kişilerin üyelik, mensubiyet, aidiyet, iltisak veya irtibatlarına dair şüphelerin tam olarak ortadan kalkmadığı izlenimini oluşturduğu, bu durumun kişilerin meslek hayatlarında kişisel gelişimlerinin, üçüncü kişilerle olan ilişkilerinin ve itibarlarının olumsuz şekilde etkilenmesine sebebiyet verebileceği gerekçeleriyle 7075 sayılı Kanun'un 10. maddesinin 25/7/2018 tarihli ve 7145 sayılı Kanun'un 22. maddesiyle değiştirilen (1) numaralı fıkrasının üçüncü cümlesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermişti.

Bu kapsamda somut olaya ilişkin Anayasa Mahkemesi tarafından; daha önceden iptal kararıyla, OHAL Komisyonu kararıyla görevine iade edilenlerin eski görevine dönmesinin kategorik olarak yasaklanmasını içeren söz konusu yasal düzenlemenin Anayasa'nın 13. maddesi ve özel hayata saygı hakkını düzenleyen 20. maddesine aykırı olduğunun tespit edilmesine karşın yöneticilik görevine iade edilmesine dair başvurucuya özgü hukuki ve fiilî koşulların değerlendirilmesi söz konusu olmaksızın sadece ilgili kanun maddesine dayanılarak gerçekleştirilen müdahalenin doğrudan dayanağını oluşturan düzenlemenin kanunilik şartını sağlamadığı anlaşıldığından söz konusu müdahale açısından başvurucunun Anayasa'nın 20. maddesinde güvence altına alınan özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine karar verilmiş ve derece mahkemeleri açısından da ihlali gideremedikleri için bu ihlalin aynı zamanda mahkeme kararından kaynaklandığı tespiti yapılmıştır.

Kaynak: https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/33156

ANAYASA MAHKEMESİ 07.03.2023 T., 2019/38252 B.N. KARARIYLA SOSYAL MEDYA HESABINDAN YAPTIĞI PAYLAŞIM SEBEBİYLE İŞ AKDİ FESHEDİLEN BAŞVURUCUYA MANEVİ TAZMİNATIN ÖDENMESİNE KARAR VERDİ

Anayasa Mahkemesi'nin (07.03.2023) Resmî Gazete 'de yayımlanan 2019/38252 başvuru numaralı kararında; bir gazetede editör olarak çalışan başvurucunun sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımlar nedeniyle iş akdinin feshedilmesinin "İfade Özgürlüğü 'nü ihlal ettiğine yönelik karar verdi. İşveren gazetenin, başvurucunun iş sözleşmesini sosyal medyada yapmış olduğu paylaşımın aşağılayıcı ve nefret dolu olduğunu gerekçe göstererek işçinin iş akdini haklı feshe dayanarak gerçekleştirmesi üzerine editör, kanun yollarına başvurdu ancak sonuç alamadı.

Nihai kararı öğrenen başvurucu bunun üzerine Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda bulundu. Başvurusunda özel hayatında yapmış olduğu yorumların iş akdini hangi şekilde etkilediği yeterince gerekçelendirilmeden iş akdinin feshedildiğini belirtti. Başvurucunun ifade özgürlüğü ile işverenin yönetim yetkisi arasında adil bir dengelemenin yapılmasını talep etti.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruyu ifade özgürlüğü yönünden inceledi. Verilen kararda devletin salt insan hakları ihlalinden kaçınması gerektiğini belirterek; devletin her türlü insan hakkının garantörü olması gerektiğini belirtti. Bu doğrultuda özel hukuk ilişkisi kapsamında çalışan bireylerin Anayasa ile güvence altına alınan haklarına yönelik müdahale iddiası içeren davalarda ilk derece mahkemelerince söz konusu güvencelerin göz ardı edilmeden işçiler ve işverenler arasındaki çıkar dengesinin adil bir şekilde dengelenmesini ve müdahalenin işverenin meşru amacına uygun olup olmadığını denetlemesi gerektiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi mahkemeler tarafından verilen kararlarda ilgili ve yeterli gerekçelerin belirtilmesi gerektiğinin altını çizdi.

Anayasa Mahkemesi somut olayda iş sözleşmesinin işçinin yaptığı düşünce açıklamalarının işveren ile aralarındaki güven ilişkisini bozduğu gerekçesiyle feshedildiğini tespit etmiştir. Bilindiği üzere 4857 sayılı iş kanununun 18. Maddesinde iş güvencesi olan işçinin iş sözleşmesinin sona erdirilebilmesi için geçerli bir sebep belirtilmesi gerekmektedir. Buna göre bir davranış ancak bir işyerinde üretime ve iş ilişkisi sürecine olumsuz bir etkisi yoksa bu davranışlar iş sözleşmesinin sona erdirebilmesi için geçerli bir sebep olamaz.

Anayasa Mahkemesi somut olayda başvuruya konu paylaşımların ne olduğu açıklanmamış, bu paylaşımların mesai saatleri içinde yapılıp yapılmadığı, iş yerinde nasıl bir olumsuzluğa sebep olduğu ve hangi sebeplerle işveren ile işçinin arasındaki güven ilişkisini zedelediği izah edilmediği kanaatine varmıştır. Buna ek olarak Özel hukuk sözleşmesi ile çalışan işçilerin kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara göre sadakat yükümlülüğünün daha katı olmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu sebeplerle 4857 sayılı kanun maddesinin aşırı bir yoruma tabi tutularak düşünce açıklamalarının sınırlandırılmasına dayanak yapıldığı gerekçesiyle Anayasanın 26. Maddesinde belirtilen ilkelere derece mahkemelerinin uymadığı kararda belirtilmiştir. Sonuç olarak dava yeniden yargılama yapılması için derece mahkemelerine geri gönderildi ve başvurucuya vekalet ücretinin yanında 18.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verildi.

Kaynak: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230307-20.pdf

UZAY MADENCİLİĞİNİN HUKUKİ BOYUTU VE UZAY MADENCİLİĞİNDE EGEMENLİK VE MÜLKİYET EDİNME SORUNU

Uzay teknolojisinde hızla artan gelişmeler, uzayda bulunan ay, mars, asteroit ve diğer gezegenlerden faydalanmayı gündeme getirmiş; bu kapsamda gök cisimlerindeki kaynakların araştırılması, bulunması, çıkarılması, işletilmesi gibi hususlar, uzayın devletler ve hatta özel sektör nezdinde ticari faaliyetlerde bulunabileceği yeni bir piyasa haline gelmesi sonucunu doğurmuştur.

Yaşanan gelişmeler neticesinde, uzaydaki madenlerin çıkarılıp işletilmesi ve satılması ile uzayın kullanımının tüm insanlığın menfaatine uygun olarak yürütülmesi, ulusal egemenliğe konu edilmemesi gibi noktalarda çatışmaların yaşanmaması amacıyla uzayın hukuki rejiminin belirlenmesi çalışmaları başlamıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, uzay hukukuna ilişkin temel kavramlar açıklanacak, uzay hukukun doğuşuna ve uzayın hukuki rejimine değinilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, uzay hukukunun kaynakları ve uzay madenciliğine etki eden uluslararası anlaşmalar ve örgütlerden bahsedilecektir. Çalışmanın son bölümünde, uzay madenciliğinde egemenlik ve mülkiyet edinme sorunu ele alınacaktır.

I- UZAY HUKUKU

1.1. Kavram

Uzay, dünya dahil tüm gök cisimlerini içinde bulunduğu boşluk olarak adlandırılmaktadır. Canlı-cansız tüm varlıklar, hava ve tüm evren boşluk içermekte olup bu boşluktaki hareketler maddenin temelini oluşturmaktadır.

Uzay boşluğu, dünya ve diğer gezegenlerin kendilerine ait atmosferi dışındaki alan olarak adlandırılsa da hidrojen, helyum, karbon molekülleri ve elektromanyetik alanlar barındırmaktadır.

Ancak, atmosferin tamamen bittiği sınır tam olarak belirlenemediğinden, atmosferin bittiği ve uzayın başladığı alanın belirlenmesi hukuki bir sorun haline gelmiştir.

Uzayın nerede başladığı, uygulanacak olan hukuki rejim açısından önem arz etmektedir. Uzaya ilişkin pozitif hukukta net bir tanım belirlenmemiş olsa da 1967 tarihli "Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Antlaşma"da uzay boşluğu ile ay ve gök cisimleri de uzayın tanımına dahil edilmiştir.

Devletlerin hava sahası üzerinde egemenlik hakkı mevcutken yani burada egemenliğe dayalı bir hukuksal rejim uygulanırken, hava sahasının bittiği ve uzay sınırlarının başlamış olduğu alanda hukuki rejim de değişmektedir. Ancak hem hukuksal hem de teknik açıdan hava sahasının bittiği ve uzayın başladığı kesin bir çizgi belirlenememiştir. [1]

1967 tarihli Uzay Antlaşması'nın kabul edilmesini izleyen yıllarda Birleşmiş Milletler Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi'ne (United Nations Committee on the Peaceful Uses of Outer Space/ UNCOPUOS) uzay sınırının belirlenmesi amacıyla birçok teklif sunulmuştur. Komite, meseleyi mekânsal ve işlevsel olmak üzere iki temel yaklaşım ile ele almış; ancak ne bu yaklaşımlar çerçevesinde ne de komite içinden ve dışından önerilen herhangi bir kriter doğrultusunda bir çözüm üretebilmiştir. Komite ayrıca, dış uzayı tanımlamanın gerekli olup olmadığı meselesine de değinmiş; dış uzay sınırının belirlenmemesinin devletler arasında herhangi bir ihtilafa yol açmadığı veya uluslararası belgelerin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemediği sonucuna varmıştır. [2]

1.2. Uzay Hukukunun Doğuşu ve Uzayın Hukuki Rejimi

Uzay hukuku, devletlerin uzayla ilgili sorunlarının ele alındığı gelenek hukuku olarak tanımlanmakta olup uluslararası alanda ise insanlığın uzaydaki faaliyetlerini düzenleyen uluslararası ve ulusal hukuk olarak belirtilmektedir.

Uzay hukuku ile devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesi, devletlerin uzaydaki tüm faaliyetlerden doğan hak ve sorumluluklarının belirlenmesi, uzayın kullanımının ve keşfinin tüm ulusların çıkarına uygun olması ve dünya dışı tüm varlıkların korunması amaçlanmıştır.

Uzay hukukuna ilişkin ilk uluslararası düzenlemelerden önce, uzayın hukuki rejimine ilişkin çeşitli farklı görüşler ortaya atılmış; uzayın herkesin sahip olabileceği, egemenlik ilan edebileceği ve sonuç olarak mülkiyet edinebileceği "res nullius" rejimine mi yoksa uzayın insanlığın ortak mirası olduğu, ortak şekilde kullanıldığı ve neticeten egemenlik ilan edilmesinin ve mülkiyet tesis edilmesinin mümkün olmayacağı "res communis" rejimine mi tabi olacağı konusu tartışılmıştır. Bu tartışmalar, uzayın hukuki rejiminin temelinin oluşturulmasına ön ayak olmuştur.

Uzayın hukuki rejimine ilişkin tartışmalar sürerken, II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında başlayan Uzay Yarışı (Space Race) sonucunda her iki devletin de uzayda agresif bir şekilde egemenlik yarışına girmesi ve uzayın barışçıl olmayan silah deneyi gibi amaçlarla kullanımı sonrası ortaya çıkabilecek tehlikelerin öngörülmesi sebebiyle bu iki devleti bir araya getiren ve tüm uzay faaliyetlerine yön veren en temel hukuki metinler ve ilkeler Birleşmiş Milletler nezdinde oluşturulmaya başlanmıştır. [3]

Birleşmiş Milletler, uzaya ve uzay faaliyetlerine ilişkin, uzayın tüm insanlığın ortak yararına kullanılmasını ve uzay faaliyetlerinin barışçıl amaçlarla gerçekleştirilmesini temel politika olarak benimsemiş; bu amaç doğrultusunda a 1959 yılında kurulan Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Komitesi (Commitee on the Peaceful Uses of Outher Space- COPUOS) uzay faaliyetlerinin hukuki rejimine ilişkin ilk uluslararası belgeleri ortaya koyan yapı olarak tarihe geçmiştir. Türkiye ise 1977 yılında komiteye üye olarak çalışmalara katılmıştır. [4]

COPUOS'un ilk çalışması 1963 tarihli ve 1962 sayılı "Uzayın Keşfi ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Düzenleyen Hukuksal İlkeleri Bildirgesi"dir. Bu bildirge, devletlere uzay çalışmalarında benimseyecekleri ilkeleri gösterme açısından bir ilk özelliğini taşımaktadır.

1963 tarihli bildirgenin ilk maddesinde, uzayı araştırılması ve kullanılması bütün insanlığın menfaatine uygun şekilde gerçekleştirileceği hüküm altına alınmış; "res communis" rejimi, yani insanlığın ortak sahip olabileceği, ortak ve eşit olarak yararlanabileceği ve sonuç olarak üzerinde hiçbir şekilde egemenlik ilan edemeyeceği ve mülkiyet tesis edemeyeceği açıkça düzenlenmiştir.

Öte yandan, uzay ve gök cisimlerinin işgal edilmesi veya herhangi bir suretle ele geçirilerek devletlerin egemenlik ilan edemeyeceği hususu da yine bu bildirgenin önemli ilkelerinden biri haline gelmiştir. Böylece uzay hukukuna ilişkin ilk uluslararası nitelikte belge ortaya çıkmış ve uzayın hukuki rejiminin "res communis" olmasının yanı sıra uzay hukukuna ilişkin ilkeler de öngörülmüştür. [5]

1.3. Uzay Madenciliğinin Doğuşu

Dünyada tükenmekte olan veya artık çıkarımının ekonomik ve teknolojik açıdan zorlaştığı değerli kaynakların uzaydan temini hususu, uzay madenciliğinin doğmasına yol açmıştır.

Ayrıca, uzay madenciliğinin ortaya çıkış sebeplerinden biri de Dünyadaki kaynakların hızla tükenmeye başlaması iken, bir taraftan da teknolojinin gelişimiyle değerli maden kaynaklarının uzay cisimleri üzerinde yüksek miktarlarda bulunduğunun tespit edilmesidir. Özellikle, nadir toprak grubu metalleri gibi pahalı metaller ve özellikle platin grubu metallerin alt grubu, uzay madenciliği çalışmalarının gündemini uzun süre meşgul etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Avrupa Uzay Ajansı (ESA), Güney Kore, Japonya, İsrail, Ukrayna, İran gibi ülkeler gerek devlet nezdinde gerekse destekledikleri şirketler vasıtasıyla uzay madenciliği faaliyetlerinde bulunmaktadır.

II- UZAY HUKUKUNUN KAYNAKLARI

2.1. Uzay Hukukuna İlişkin Bazı Uluslararası Düzenlemeler

2.1.1. 1967 Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Araştırılması ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Antlaşma

"Uzay Antlaşması" olarak bilinen bu antlaşma, 10.10.1967 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye, 01.06.1968 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmak suretiyle antlaşmaya taraf olmuştur. 17 maddeden oluşan Uzay Antlaşması ile uzayın barışçıl amaçlarla keşfedilmesi ve kullanılması amaçlanmıştır.

Uzay Antlaşması'nın ilk maddesi Ay ve diğer gök cisimleri dahil olmak üzere, uzayın kullanımı ve keşfi, iktisadi veya bilimsel kalkınma derecelerine bakılmaksızın tüm devletlerin çıkar ve menfaatleri gözetilerek bütün insanlık adına yürütülmelidir şeklinde düzenlenmiş, "res communis" ilkesi benimsenmiştir.

Antlaşmanın 2. maddesi ise günümüzde hala tartışmaların yaşandığı uzayda egemenlik ve mülkiyet hakları yönünden önemli bir düzenleme getirmiştir. Oldukça kısa bir dille yazılan madde Ay ve diğer gök cisimleri dahil olmak üzere, uzayın herhangi bir suretle milli iktisaba yani egemenlik iddiası ile ulusal açıdan tahsis edilemeyeceğini düzenlenmektedir. Maddenin kaleme alındığı dönemde uzay faaliyetlerinin yalnızca devletler tarafından yürütüldüğü göz önüne alındığında, devletlerin egemenlik ilan etmesinin yasaklanması yeterli olarak görülebilir. Ancak günümüzde özel sektörün mali yönden devletler kadar güçlü bir konuma gelmesi ve uzayın maddi yönden değerli madenler içermesi sebebiyle uzay faaliyetlerine olan ilginin artması II. maddenin yeterliliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. [6]

Uzay Antlaşması'nın tartışmaya en açık olan maddesi olan 4. maddesinde, taraf olan devletlerin, dünya yörüngesine veya diğer gök cisimlerinin üzerine nükleer silah ve diğer kitle imha silahlarını yerleştirmemeyi taahhüt ettiği hüküm altına alınmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise, devletlerin Ay ve diğer gök cisimlerini münhasıran barışçıl amaçlarla kullanılacağı şeklindedir. Bu kapsamda, gök cisimleri üzerine askeri üs veya tesis kurulması yasaklanmış, ancak barışçıl amaçlarla buna izin verilebileceği düzenlenmiştir.

Uzay Antlaşması'nın 4. maddesi ile ilgili tartışılan konu ise yeni teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan silahların bu maddenin içine sokulup sokulamayacağına ilişkindir. [7] Öte yandan kitle imha silahlarının mahiyeti de belirsiz olup kimyasal veya biyolojik silahların bu kategoriye dahil edilip edilmemesi gerekliliği belirsizdir. [8] Uzay Antlaşması'nın lafzında da anlaşılacağı üzere nükleer silah sayılmayan ve kitle imha silahı olarak değerlendirilmeyen silahlar yasak kapsamına alınmamıştır. Böylece Ay ve diğer gök cisimleri içindeki madenlerin tespiti için kullanılabilecek patlayıcı silahların bu madde kapsamında değerlendirilmeyeceği sonucu ortaya çıkmıştır. Nitekim yakın tarihte Japonya'nın Hayabusa II uzay aracının Ryugu asteroidini yapay krater oluşturmak üzere bombalaması uzayda silah kullanımı konusunu bir kez daha gündeme getirmiştir.

4. maddenin ikinci fıkrasının nasıl yorumlanması gerektiği ise ayrı bir tartışma konusu haline gelmiş; tartışmanın odağı uzayın barışçıl amaçlarla kullanılmasından anlaşılması gerekenin tamamen askeri olmayan (non-military) mı yoksa askeri olan ancak diğer devletlere karşı olmayan (non-agressive) mı şeklinde yorumlanması gerektiği olmuştur. Sovyetler Birliği, Ay ve diğer gök cisimlerinin kullanılmasını tamamen askeri olmayan şekilde yürütme taraftarıyken, Amerika Birleşik Devletleri ise barışçıl amaçlarla ve insanlığın yararına olan askeri faaliyetlerin gerçekleştirilebileceğini öne sürmüştür.

Uzay Antlaşması'nın 6. maddesi ise, uzay madenciliği de dahil olmak üzere özel teşebbüslerin uzay faaliyetleriyle ilgili olarak devletlerin doğrudan ve tamamen sorumlu olduğu şeklindedir. Bu düzenleme ile, devletlerin, koruyuculuğunu üstlendikleri özel teşebbüsler tarafından yürütülen, uzay madenciliği faaliyetlerinde kullanılanlar da dahil olmak üzere, uzay nesnelerinden kaynaklanan hasarlardan sorumlu oldukları hüküm altına alınmıştır.

9. madde ise, devletlerin kendileri veya vatandaşları tarafından üstlenilen uzay faaliyetlerini, Uzay Antlaşması'na taraf diğer devletlerin menfaatlerini gözeterek ve uzay ile yeryüzü ortamında meydana gelebilecek zararlı değişmeleri önleyecek şekilde yürütmelerini belirtmektedir.

2.1.2. 1968 Astronotların Kurtarılması, Astronotların ve Uzaya Fırlatılmış Olan Araçların Geri Verilmesi Hakkında Anlaşma

Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında süregelen uzay yarışı devam ederken, bir Amerikan uzay aracının veya astronotlarının Sovyet Rusya'ya iniş yapması veya düşmesi ya da tam tersi bir senaryoda tüm teknolojinin diğer devlet tarafından ele geçirilebileceği düşüncesi ve dahası astronotların gözaltına alınarak devlet sırlarının ifşa olması riski, taraf devletleri Uzay Antlaşması'ndan hemen sonra astronotların kurtarılması ve uzay araçlarının geri verilmesine yönelik uluslararası bir düzenleme yapmaya sevk etmiştir. [9]

Bu antlaşma ile taraf devletlere, tehlike durumunda olan diğer taraf devletlerin astronotlarına yardımcı olma, gerektiğinde diplomatik himaye sağlama ve astronotların uzay aracı ile birlikte ilgili devlete iade edilmesi yükümlülüğü getirilmiştir.

2.1.3. 1972 Tarihli Uzay Cisimlerinin Verdiği Zararlardan Dolayı Uluslararası Sorumluluk Hakkında Sözleşme

1972 tarihli Sözleşme, uzaya gönderilen araçların veya parçalarının dünya yüzeyine düşmesi veya yörüngede çarpışması neticesinde ortaya çıkabilecek zarar ihtimali neticesinde düzenlenmiş; bu ihtimali bertaraf etmek amacıyla "Fırlatan Devlet" kavramı ortaya atılmıştır.

Fırlatan Devlet, uzay cisminin fırlatan veya fırlattıran, ülkesinden veya tesislerinden uzay cismi fırlatan devlet olarak tanımlanmış; fırlatan devletin fırlattığı veya fırlatmaya çalıştığı uzay cisminin veya parçalarının zarara yol açması halinde tazminat ödemesi gerektiği 1972 tarihli Sorumluluk Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir.

Sorumluluk Sözleşmesi iki durum arasında net ayrım yaparak, ilkin yeryüzünde veya uçuş halinde bir hava aracına fırlatılan uzay cismi sebebiyle zarar gelmesi durumunda kusursuz sorumluluğun bulunduğuna işaret etmektedir. Keza fırlatan devletin birden fazla olması kusursuz sorumluluk rejimini ortadan kaldırmayacağı gibi bu devletler müşterek ve müteselsilen sorumlu olacaktır.

Sorumluluk Sözleşmesi'nin ayrım yaptığı ikinci husus ise zararın dış uzayda veya gök cisminde meydana gelmesi ihtimalidir. Bu durumda Sorumluluk Sözleşmesi kusur sorumluluğunu öngörmektedir. Buna göre dış uzayda veya gök cisminde iki uzay aracının çarpışması veya birinin diğerine zarar vermesi durumunda taraf devletler eşit konumda bulunup tarafların kusurları dikkate alınarak sorumluluk paylaştırılmaktadır. [10]

2.1.4. 1975 Tarihli Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescilleri Hakkında Sözleşme

1975 tarihli Sözleşme'de uzayda düzenin ve uzayın barışçıl doğasının korunmasının sağlanması için uzay araçlarının tescil edilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Bu düzenleme, bir zarar meydana geldiğinde, uzay aracının tespit edilebilmesi ve yörüngeye silah gibi tehlikeli cisimlerin yerleştirilmesinin kayıt sistemi ile önlenmesini ve uzaydaki faaliyetlerin kontrol altına alınmasını amaçlamaktadır.

Uzay araçlarının kaydı için iki sistem bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Sözleşme'nin 2. maddesinde düzenlenen ulusal kayıt sistemidir. Bu sisteme sadece kayıtlı devletlerin izni ile erişilebilmektedir. İkincisi ise, Sözleşme'nin 3. maddesinde düzenlenen ve BM tarafından tutulan uluslararası kayıtlardır. Bu kayıtlar tüm devletlerin erişimine açıktır. Uluslararası sicil sayesinde, Dünya yörüngesindeki insan yapımı cisimler hakkında bilgi edinilebilmektedir. [11]

2.1.5. 1979 Tarihli Devletlerin Ay'da ve Diğer Gök Cisimlerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma

1979 tarihli Antlaşma, ABD'nin 1969 yılında Apollo 11 görevi ile Ay'ın yüzeyine iniş yapması ve teknolojik gelişmeler ile uzayda insanlığın daha etkin rol oynayacağının anlaşılması neticesinde ortaya çıkmıştır. 1979 tarihli Antlaşma'nın yukarıda yer verilen uzaya ilişkin dört düzenlemeden en temel farkı, söz konusu düzenlemeyi onaylanan devlet sayısının oldukça az olmasıdır.

Bunun en önemli sebebi olarak devletlerin gök cisimleri hakkında insanlığın ortak mirası kavramının ortaya konulması ve devletlerin bu cisimler üzerinde bulunan kaynakların keşfi ve kullanımı konusunda bağlayıcı hükümlere tabi olmak istememesi gösterilmektedir. Örneğin, uzay faaliyetlerinde teknolojik yeterliliğe sahip olan Amerika Birleşik Devletleri bu antlaşmayı onaylamamış ve antlaşmaya taraf olmamış, bu antlaşma hükümlerinin kendileri için geçerli olmadığını söyleme hakkına sahip olmuştur.

Ay Anlaşması'nın 1. Maddesinde, özel yasal kurallar yürürlüğe girmedikçe Ay ile ilgili hükümlerin Güneş Sistemi içindeki bütün diğer gök cisimlerine uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla Ay Anlaşması ile insanlığın o tarihte ulaşabildiği bütün uzay cisimleri Ay Anlaşması'na dahil edilmek istenmiştir.

Eğer bilimsel bir faaliyet söz konusu ise devletler, Anlaşmanın 9. maddesine göre araçlarını ve personelini Ay'a indirebilir. Yine 10. maddeye göre, Ay yüzeyinde insanlı ya da insansız istasyonlar kurabilir. Ancak 11. maddeye göre, personelin, tesislerin ve istasyonların Ay'ın yüzeyine yerleştirilmesi, Ay'ın operasyona dâhil olan alanı üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı yaratmayacaktır. 6. maddeye göre ise, devletler bilimsel araştırma niyetiyle Ay'dan numune alabilir. [12]

Netice itibariyle, Ay Anlaşması ile Ay ve doğal kaynaklarının insanlığın ortak mirası olarak belirlenmesi ve madenlerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmasının öngörülmesi sebebiyle, uzay faaliyetlerine öncü olan devletler tarafından benimsenmemiştir.

Günümüz itibariyle bu anlaşmaya taraf olan devlet sayısı 18 olup ABD, Rusya, Çin gibi uzay faaliyetlerine öncülük eden birçok devlet insanlığın ortak mirası ilkesi nedeniyle anlaşmayı imzalamayı reddetmiştir.

2.2. Uluslararası Anlaşmaların Taraf Olmayan Ülkelere Uygulanması Sorunu

Uzay faaliyetlerine öncülük eden devletlerin tamamının uygulamaya koyduğu ve 2020 yılı itibariyle 109 ülkenin taraf olduğu Uzay Antlaşması, uluslararası çapta kabul görmüş en kapsamlı uzay hukuku düzenlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır ve uzayın hukuki rejimini ortaya koymaktadır.

Uzay Antlaşması'na taraf olmayan devletlerin ise henüz uzay faaliyetlerinde bulunacak teknolojik seviyeye ulaşamamış nispeten daha küçük devletler olduğu bilinmektedir. [13]

Uzay Anlaşması'nın örf ve adet hukuku haline geldiği, taraf devletlerin kendi mevzuatlarını buna göre şekillendirdiği göz önünde bulundurulduğunda, Uzay Anlaşması'nın ve Uzay Anlaşması'nın dayanak olduğu Kurtarma Anlaşması, Uluslararası Sorumluluk Sözleşmesi ve Tescil Sözleşmesi'nin de örf ve adet hukuku haline geldiği, uzayın keşfi ve kullanımına ilişkin ilkelerin bir teamül geldiği ve neticeten bu düzenlemelerin anlaşmalara taraf olsun veya olmasın tüm devletler açısından bağlayıcı olduğu kabul edilmektedir.

Ancak, Ay Anlaşması'nın uluslararası nitelikte kabul görmemesi ve az sayıda devletin Ay Anlaşması'na taraf olması sebebiyle örf ve âdet hukuku olarak kabul edilemeyeceği ve taraf olmayan devletlere uygulanamayacağı görüşü ağırlık kazanmıştır.

III- UZAY MADENCİLİĞİNDE EGEMENLİK VE MÜLKİYET EDİNME SORUNU

Uzay madenciliğinin ortaya çıktığı ilk andan itibaren karşılaşılabilecek sorunlar ve hukuki eksiklikler yeni tartışmaların ve fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu kapsamda, uzay madenciliğinde karşılaşılan/karşılaşılabilecek temel sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Egemenlik ve mülkiyet rejimleri

- Uluslararası antlaşmalar gereğince, uzaydaki tüm faaliyetlerin insanlık adına yürütülmesi gerekliliği

- Kirlilik neticesinde oluşacak uzay çöplüğü

- Ticari faaliyette bulunan, astronot olamayan kişilerin hukuki statüsü

3.1. Egemenlik ve Mülkiyet Edinme Sorunu

Öğretide egemenlik ve mülkiyet rejimine ilişkin çeşitli görüşler öne çıkmıştır:

1967 tarihli Uzay Antlaşması'nda Ay ve diğer gök cisimleri dahil olmak üzere uzayın keşfi ve kullanılması bütün ülkelerin menfaatleri gözetilerek yürütülmesi gerektiğini belirtilmiş ve uzayın bütün insanlığa tahsis edildiğini vurgulanmıştır. Ayrıca, uzayda ve uzay cisimlerinde egemenlik ilan edilmesinin ve milli iktisaba konu edilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Ancak, bazı yazarlar, Uzay Antlaşması'nda şirketler, gerçek kişiler ve uluslararası kuruluşlar yönünden açık bir düzenleme bulunmadığını belirterek şirketlerin, gerçek kişilerin veya uluslararası organizasyonların uzayın herhangi bir bölümünde egemenlik ilan edebilmesi ve mülkiyet tesis edebilmesinin mümkün olabileceğini savunmaktadır.

Bu nedenle, uzay madenciliği gibi faaliyetlerin hukuki olarak mümkün olabileceği ve devletlerin sahiplik elde edememesine rağmen özel sektörlerin bunu gerçekleştirebileceği düşünülmektedir. Bu görüşü savunan yazarlar, özel sektörün ve gerçek kişilerin Uzay Antlaşması'nda yer almamasının ve 2. maddenin muaf tutulmasının, uzaydaki faaliyetlerde egemenlik ilan edilmesi ve mülkiyet kazanılması gibi hukuki sorunları beraberinde getirebileceğine dikkat çekmişlerdir.

Uzay Antlaşması'nın yapıldığı dönemde, uzay faaliyetleri yalnızca devletler nezdinde yürütülmesi öngörüldüğü için özel sektörün veya gerçek kişilerin uzay faaliyetlerine dahil olacağı düşünülmemiş ve bu nedenle antlaşmada kendilerine yer verilmemiştir. [14]

Ayrıca, dış uzayın özel şirketlerin ya da gerçek kişilerin egemenliğine tahsis edilmesine izin vermenin Uzay Antlaşması'nın ruhu ile bağdaşmamakta ve insanlığın ortak menfaati, eşitlik ve özgürlük ilkeleriyle ters düştüğü savunulmaktadır. Bu görüşü savunan yazarlara göre, Uzay Antlaşması ile devletlerin uzay cisimleri üzerinde egemenlik ilan etmesi ve bu nedenle devletlerin bile yapmasının yasak olduğu bir davranışın özel sektör veya gerçek kişiler tarafından da yapılamayacaktır. Bu husus, Çin'de görülmekte olan bir davada ele alınmış; Beijing Mahkemesi, 2007 yılında, vatandaşlarına Ay'da arsa satan bir şirketin böyle bir yetkisinin olmadığını, Uzay Antlaşması gereği devletler dahil hiç kimsenin Ay'da mülkiyet edinme imkanının bulunmadığına karar vererek Lunar Embassy şirketinin Ay'da toprak satma hakkını reddetmiştir.

Bu görüşü eleştiren yazarlar, Uzay Antlaşması'nın 2. maddesinde özel sektör, gerçek kişi ya da uluslararası organizasyon ibarelerinin bulunmamasının bilinçli bir tercih olduğunu savunmuş ve gerekçe olarak Uzay Antlaşması'nın 6. Maddesini göstermişlerdir.

İlgili düzenlemeyle, devletlerin, hükümet veya hükümet dışı gerçekleştirilen uzay faaliyetleri sebebiyle doğacak zararlardan sorumlu olduğu hüküm altına alınmıştır.

Dolayısıyla 6. madde ile taraf devletler, o dönem hükümet dışı kişilerin uzay faaliyetlerinden doğabilecek zararları öngörüp düzenleme altına almışken, 2. madde hükümet dışı kişilerin uzayda egemenlik ilan edebilmesini açıkça yasaklanmamıştır. Dolayısıyla bu durum bilinçli bir tercih olarak yorumlanarak taraf devletler harici kişilerin egemenlik ve mülkiyet hakkının doğacağı düşünülmektedir.

Bazı yazara göre, Uzay Anlaşması'nın 2. maddesi ve diğer maddeleri uzayda egemenlik ilan edilmesine ve mülkiyet hakkı tesis edilmesine olanak sağlamazken uzaydaki doğal kaynakların kullanılması açıkça yasaklanmadığından uzay madenciliği mümkün olabileceğini belirtmiştir. [15]

Bu görüş Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde egemenlik ilan edilmesi ve mülkiyet hakkı tesis edilmesinin hiç kimse için mümkün olmadığını kabul ederken, uzaydaki doğal kaynakların kullanılmasının ve işletilmesinin egemenlik ilanı veya mülkiyet hakkı sahipliği gerektirmeyeceği görüşüne dayanmaktadır.

Yani, bu görüşü savunanlar Uzay Antlaşması ile Ay ve diğer gök cisimleri üzerinde egemenlik ilan edilmesinin yasak olduğunu kabul ederken, doğal kaynakların kullanımının egemenlik ilan edilmesine ve mülkiyet tesis edilmesine gerek kalmadan da gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir.

Öte yandan bazı hukukçular ise Uzay Antlaşması'nın hükümleri ile uyumlu olmak şartıyla uzay madenciliğinin mümkün olabileceği ve uzayda ticari faaliyet yürütülebileceğini ileri sürmektedir.

Ancak bu noktada da Uzay Anlaşmasının 1. Maddesi sorun yaratabilmektedir.

Nitekim uzayın keşfi ve kullanılması bütün ülkelerin çıkar ve menfaatlerine göre yürütülmelidir.

Dolayısıyla uzay faaliyetlerinde devletler global kamu yararını göz önünde bulundurmak durumundadır fakat bu yararın nasıl sağlanabileceğini öngören bir ölçek mevcut bulunmamaktadır. [16]

Netice itibariyle, uzay madenciliği faaliyetlerinin gerçekleştirileceği uzay cisimleri üzerinde egemenlik ve mülkiyet edinme hususları açıklığa kavuşmamış, bu rejimlerin nasıl düzenleneceği hususunda görüş birliğine varılamamıştır.

Uzay Antlaşması'nın mevcut hükümleri ve yargı organlarının kararları, uzayda devletlerin, gerçek ve tüzel kişilerin, egemenlik ilan etmesi ve mülkiyet edinmesinin mümkün olmadığını göstermektedir.

Ancak, uzay madenciliğinin gerçekleştirilmesi yönünden egemenlik ilanı ve mülkiyet tesisi gerekmeyeceğini ileri süren görüşler her geçen gün önem kazanmakta olup bu görüşün temeli, uzay madenciliğinin açıkça yasaklanmadığı ve doğal kaynakların taşınmazlar gibi değerlendirilmemesi düşüncesine dayanmaktadır.

Detaylı Bilgi için;
Av. Anıl Sağlam
info@ozgunlaw.com

Kaynakça:

1. Deniz DOĞAN, Uzay Madenciliğinin Hukuki Boyutu (İzmir: İzmir Bakırçay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), s.5

2. UN DOC- A/AC.105/C.2/7. s. 66, p. 181-182. (1970-1977). "The Question of the Definition and/or the Delimitation of Outer Space Background Paper Prepared by the Secretariat in 1970 and Updated in 1977" https://www.unoosa.org/oosa/oosadoc/data/documents/1970/aac.105c.2/aac.105c.27_0.html

3. Taha KAVLAKOĞLU, Uzay Madenciliğine İlişkin Hukuki Sorunlar (İstanbul, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dönem Projesi, 2020) s.7

4. http://www.mfa.gov.tr/uzay.tr.mfa

5. Tronchetti, Fundamentals of Space Law and Policy

6. KAVLAKOĞLU, s.13

7. Stephen Gorove, Arms Control Provisions In The Outher Space Threaty, A Scrutinizing Reappraisal, Georgia Journal of International and Comparitve Law

8. GÜNEL, Reşat Volkan, Uluslararası Uzay Hukuku Açısından Uzay Madenciliği

9. Brünner, Soucek, Outer Space in Society, Politics and Law

10. KAVLAKOĞLU, s.21

11. DOĞAN, s.18

12. DOĞAN, s.20

13. BRÜNER, SOUCEK

14. Dunk, Tronchetti, Handbook of Space Law

15. Lee, Law and Regulation of Commercial Mining in Outher Space

16. KAVLAKOĞLU, s.37

AYRICA, DIŞ UZAYIN ÖZEL ŞİRKETLERİN YA DA GERÇEK KİŞİLERİN EGEMENLİĞİNE TAHSİS EDİLMESİNE İZİN VERMENİN UZAY ANTLAŞMASI'NIN RUHU İLE BAĞDAŞMAMAKTA VE İNSANLIĞIN ORTAK MENFAATİ, EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK İLKELERİYLE TERS DÜŞTÜĞÜ SAVUNULMAKTADIR.

31 GÜN ÇEKEN AYLARDA İŞÇİNİN MAAŞI NE KADAR ÖDENMELİDİR?

I. ÜCRET KAVRAMI

Ücret, işçinin yaptığı işin karşılığı olarak işverenden aldığı ödemedir. Toplumda yaşayan herkesin hayatını bir şekilde kazanarak devam ettirdiği bir dünyada, işçilerin emeklerinin karşılığı olarak aldıkları ücretle hayatlarını idame ettirdikleri şüphesizdir. Toplumun büyük bir bölümünü ilgilendiren ücretin önemi ve kanuni düzenlemesi, korunması işçinin hayatını ve ailesinin geleceğini yakından ilgilendiren bir durumdur.

Bu kapsamda ücret, sadece emeğin karşılığı olarak verilen bir paradan ziyade aynı zamanda ülkenin ekonomisi, çalışma barışı ve huzuru için de önem arz eden bir kavramdır.

Bilindiği üzere Anayasamızın 18.maddesi; hiç kimsenin zorla çalıştırılamayacağını, angaryanın yasak olduğunu anayasa ile güvence altına almıştır. Bu güvence ile, bir kimsenin ücret almaksızın zorla çalıştırılması anayasaya aykırılık teşkil etmektedir.

Dolayısıyla bir kimsenin ücreti ödenmeden ve hatta ücreti ödense bile zorla çalıştırılması yasa gereği mümkün değildir. Aynı zamanda Anayasamızın 55/1 inci maddesi, "ücret, emeğin karşılığıdır" demektedir. Söz konusu düzenlemelerin Anayasada yer alması bu konuda yasa koyucunun ücrete verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Ücret, genellikle işçinin ve ailesinin tek geçim kaynağı olabilmektedir. Bu nedenle ücret, işçinin sadece iş sözleşmesinden doğan kanuni bir hakkı olmaktan ziyade aynı zamanda sosyal bir haktır. Nitekim ücret anayasamızda sosyal haklar arasında yer almaktadır.

Ücret, işçinin iş sözleşmesinde yer alan iş görme borcunu yerine getirmesi karşısında; işverenin iş sözleşmesinden kaynaklanan temel borcudur. Bu borcunun kaynağını pek tabi ki taraflar arasında akdedilen iş sözleşmesi oluşturmaktadır.

İş Kanunu'nun 8.maddesi iş sözleşmesini; bir tarafın bağımlı olarak iş yapmayı, diğer tarafın da ücret ödemeyi üstlendiği sözleşme olarak tanımlamış bulunmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 32/1. Maddesi ise ücreti; 'bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutar' olarak tanımlamaktadır.

İşbu hükümlerden anlaşılacağı üzere ücretin işçi tarafından yerine getirilen bir işin karşılığı olduğu belirtilmiştir. Halbuki günümüzde bu kuralın istisnaları kabul edilmiştir. Bazı durumlarda işçinin bir çalışma karşılığı olmaksızın ücret isteyebileceği yasa ile mümkündür.

Örneğin; işçilere zorlayıcı nedenlerle çalışmadığı günlerde, hafta tatilinde, ulusal bayram ve tatil günlerinde, yıllık ücretli izinlerde, askerlik görevini yapan gazetecilere bir iş karşılığı olmaksızın ödenen ücret sosyal ücret olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde ücret, işçinin iş görmüş olmasına bağlı olmaksızın iş ilişkisi dolayısıyla işçiye sağlanan tüm menfaatler olarak tanımlanabilir.

II. ÜCRETİN ÖDENMESİ

4857 sayılı İş Kanunu'nun 32.maddesinin 1.fıkra hükmü gereğince, ücretin para olarak ödenmesi gerekmekte olup ücretin para dışında bono, senet veya herhangi bir şekilde ödenmesi mümkün değildir. İşbu emredici hüküm gereği kanun koyucunun ücretin nakit para olarak ödenmesini zorunlu kıldığı tartışmasızdır. Aksi yönde yapılacak sözleşme hükümleri geçersiz olacaktır.

Ayrıca önemine binaen belirtilmelidir ki taraflar arasında akdedilen sözleşme gereği ücret yabancı para ile kararlaştırılmış olsa bile ödeme günündeki rayice göre Türk parası ile ödenmesi gerekmektedir. İşverenin, işçiye ödeme günündeki kura riayet ederek ödeme yapma mecburiyeti bulunmaktadır. İstisnai olarak sözleşmede mutlaka yabancı paranın sağlanması yönünde bir hüküm var ise Borçlar Kanunu'nun 99/2 hükmü gereğince, işveren döviz ile ödeme yapmak zorundadır. Aynı zamanda İş Kanunu'nun 32.maddesinin 2.fıkrasına göre; ücret, Türk parası ile işyerinde veya özel olarak açılan bir banka hesabına ödenir. Banka hesabına ödeme yapılmasına ilişkin düzenlemenin asıl amacı kayıt dışılığı önlemedir.

Ücretin ifa zamanı ise, taraflar arasında akdedilen iş sözleşmesi veya toplu iş sözleşmesi ile belirlenir. Ancak ücretin ödenme zamanı ile ilgili olarak, taraflar tamamıyla bir serbest iradeye sahip değillerdir. İş Kanunu'nun 32/5.maddesi; ücretin en geç ayda bir ödeneceğini, iş sözleşmeleri veya toplu iş sözleşmeleri ile bu sürenin bir haftaya indirilebileceğini hüküm altına almıştır. Belirtmek gerekir ki işbu hüküm emredici bir hükümdür.

Burada yasa koyucunun amacı, işçiyi korumaktır. Sonuçta sadece aldığı ücreti ile hayatını idame ettiren işçinin uzun süre ücretine kavuşamaması geçimini sağlayamayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Yasa koyucu üst sınır koyarken aynı zamanda tarafların anlaşması ile bu sürenin bir haftaya kadar indirilebileceğini hüküm altına almıştır. Bu itibarla, işçi lehine yorum yapılarak bu sürenin tarafların anlaşmasıyla bir günlük ödemelere kadar indirilebileceği kabul edilmelidir.

İş Kanunu'nun 34.maddesine göre ücret, mücbir neden olmaksızın ödeme gününden itibaren yirmi gün içinde ödenmezse, işçi iş görme borcunu yerine getirmekten kaçınabilir. Hatta iş görme borcunu yerine getirmeyenlerin sayısı bireyselin ötesinde toplu bir nitelik kazansa bile bu durum bir grev olarak kabul edilmemekte olup ayrıca işçinin iş sözleşmesi bu durumdan dolayı feshedilemez, yerlerine başka işçi alınamaz ve onların işleri de başkalarına yaptırılamaz. Görüldüğü üzere kanun koyucu, ücretin ödenmesine ilişkin işvereni zorlayıcı hükümler getirmiş bulunmaktadır. Aynı zamanda İş Kanunu 34.madde hükmü gereğince, gününde ödenmeyen ücretler için yasa gereği olarak mevduata uygulanan en yüksek faiz oranı uygulanmaktadır.

III. 31 GÜN ÇEKEN AYLARDA İŞÇİNİN MAAŞI NE KADAR ÖDENMELİDİR?

Bilindiği üzere bazı aylar 30 gün çekerken bazıları da 31 gün çekmektedir. Bu durum ücret ödenmesi açısından bir soruyu da beraberinde getirmektedir: İşçinin maaşı, 31 gün çeken aylarda 1 yevmiye fazla mı ödenmelidir? Bu sorunun cevabı için işçinin ücreti aylık mı günlük mü belirlenmiş?

Öncelikle cevaplanması gereken soru, işçinin ücretinin aylık mı günlük mü belirlendiğine ilişkin sorudur. İşçinin ücreti eğer iş sözleşmesiyle günlük olarak belirlenmişse, işçiye maaşının aydaki gün sayısına göre ödeneceği gayet açıktır. Dolayısıyla böyle bir işçi, 31 çeken aylarda 31 yevmiye alırken, 28 çeken bir ayda da 28 yevmiye alacaktır. Ancak ücreti aylık belirlenen bir işçi için aynı şeyi söylememiz mümkün değildir. İşçinin maaşı aylık olarak belirlenmişse, 31 çeken aylarda bir yevmiye fazla istenmesinin doğru olmadığına dair Yargıtay kararları da bulunmaktadır.

IV. 31 GÜN ÇEKEN AYLARIN ÜCRETİNE DAİR YARGITAY KARARLARI

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 2010/28971 E. ve 2012/40910 K. sayılı ilamıyla; *"Dosyaya ibraz olunan bordrolardan davalı işyerinde ücretlerin aylık ödendiği ve aylık miktarların maktu olduğu açıktır. Bazı aylar 30, bazı aylar 31 ve bazı aylar da daha az günden oluşabilir. Bu bakımdan 31 gün çeken aylar için bir gün eksik ücret ödendiği sonucuna varılamaz. Nitekim Dairemizin 15.10.2001 tarih ve 2001/14817 E – 2001/16050 K sayılı içtihadı da aynı mahiyettedir."* [1]

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 2000/6937 E. ve 2000/10207 K. sayılı ilamıyla; *"Davacıya ücretlerin aylık asgari ücretten ödendiği anlaşıldığından 31 gün olan aylar için 31. günün ücretini talep etmesi mümkün değildir. Mahkemece yanlış değerlendirmeyle anılan günler için ücret alacağına hükmedilmesi hatalıdır."* [2]

Yukarıdaki emsal Yargıtay kararlarından da anlaşılacağı üzere ister asgari ücret olsun isterse de bunun üstünde bir ücret, aylık olarak belirlenmiş ücretin doğal sonucu, ay içindeki gün sayısından bağımsız olarak alınacak maaşın değişmemesidir. Burada uygulamada sorun yaratan husus asgari ücretin ilan edilme şeklidir. Asgari ücret tespit komisyonu kararı incelendiğinde, asgari ücret miktarının günlük olarak tespit edildiği görülmektedir. Bu doğrultuda, asgari ücret günlük belirleniyor diye 31 çeken günlerde de 30 günlük ücret ödenmesi gerektiğini iddia edebilir miyiz? Bu Sorunun Cevabı İçin Her Somut Olaya Göre Ücret Rejiminin Tespit Edilmesi Gerekir.

İşçinin ücretinin 30 gün üzerinden mi yoksa 31 gün üzerinden mi ödeneceği hususu her seferinde somut olaya göre değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme yapılırken de şu soruların cevabı önem arz etmektedir.

- İş sözleşmesinde ücret, aylık mı günlük mü belirlenmiş?

- Uygulama da işçinin işe gelmediği günler de yevmiyesinde kesinti yapılıyor mu?

- Örneğin hafta içi işe mazeretsiz gelen bir işçinin hafta tatil ücreti de dahil olmak üzere iki günlük ücreti kesiliyor mu?

Ancak şu hususa dikkat çekmek gerekir ki Yargıtay; işçinin raporlu olduğu günlerde ücretinin kesilmesinin ya da primlerinin eksik yatırılmasının tek başına işçinin maaşının günlük belirlendiğini göstermeyeceğini belirtmektedir. Yargıtay'a göre işçinin maaş bordrosu temel kriter olarak ele alınmalı ve buna göre, ücretin maktu mu yoksa günlük mü olduğuna karar verilmelidir. Nitekim Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 2021/3856 K. Sayılı ilamı ile; *"… Somut uyuşmazlıkta davacıya ait iş yerinde iş müfettişlerince yapılan inceleme sonucu düzenlenen teftiş raporunda işçilerin raporlu oldukları günlerin ücretlerinden kesilmesi ve primlerinin eksik yatırılması nedeniyle aylık maktu ücretle değil günlük ücret sistemine göre çalıştığı kabul edilen işçilere 31 gün çeken aylarda 30'ar günlük ücret tahakkuk ettirilip birer gün eksik ücret tahakkuk ettirilmesi nedeniyle bu aylarda birer günlük ücret ödenmesi tespitine yer verilmiştir. [3]*

"Dosyaya ibraz olunan bordrolardan davacı işyerinde ücretlerin aylık ödendiği ve aylık miktarların maktu olduğu açıktır. Bu bakımdan işçilerin raporlu oldukları günlerin ücretlerinden kesilmesi veya primlerinin eksik yatırılması işçilerin günlük ücretle çalıştığını göstermeyeceği gibi 31 gün çeken aylar için bir gün eksik ücret ödendiği sonucuna da varılamaz. Bazı aylar 30, bazı aylar 31 ve bazı aylar da daha az günden oluşabilir. Buna göre dava konusu teftiş raporunun bu kısmının iptali gerekirken yanılgılı değerlendirme ile yazılı şekilde karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir…" şeklinde hüküm tesis etmiştir.

Netice olarak; işbu hususlar birlikte değerlendirildikten sonra ücretin günlük olarak belirlendiğine kanaat getirilir ise işçiye 31 gün çeken aylarda 31 yevmiye ödenmesi gerekmektedir. İşçinin ücretinin aylık ve maktu olarak belirlendiğine kanaat getirilir ise ay içinde kaç gün olursa olsun işçinin alacağı maaş değişmeyecektir.

SONUÇ

Ücret, toplumsal yaşamdaki yeri itibariyle büyük bir öneme sahiptir. 31gün çeken aylara ilişkin durumda her somut olay tek tek incelenmeli, işçinin iş sözleşmesinde ücretinin nasıl belirlendiği öncelikle tespit edilmeli ve işçinin bordrosu esas alınmalıdır. Ücretin günlük olarak belirlendiğine kanaat getirilirse, işçiye 31 gün çeken aylarda 31 yevmiye ödenmesi gerekmektedir. İşçinin ücretinin aylık ve maktu olarak belirlendiğine kanaat getirilirse ay içinde kaç gün olursa olsun işçinin alacağı maaş değişmeyecektir.

Detaylı Bilgi için;
Stj. Av. Hivda Keskin
info@ozgunlaw.com

Kaynakça:

1. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 2010/28971 E. ve 2012/40910 K.

2. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 2000/6937 E. ve 2000/10207 K.

3. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 2021/3856 K.

EMEKLİLİKTE YAŞA TAKILANLARI İLGİLENDİREN 7438 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU İLE 375 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMEDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN RESMÎ GAZETE'DE YAYIMLANDI

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 01/03/2023 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildi ve 03/03/2023 tarihinde 32121 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

03/03/2023 tarihli düzenleme öncesinde sosyal güvenlik sisteminde emekli olabilmek için;

- Yaş

- Prim ödeme gün sayısı

- Sigortalılık süresi

olmak üzere üç temel şart aranmakta idi.

Yapılan Kanun değişikliği ile birlikte 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa eklenen Geçici 95. Madde düzenlemesine göre, 8 Eylül 1999 Tarihi ve öncesinde sigortalı olan ve prim gün sayısı ile yasal sigortalılık süresini tamamlayan herkesin emekliliğe hak kazanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda yürürlük tarihinden sonra aylık bağlanması için talepte bulunan kişiler, yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık veya emekli aylığından yararlanabileceklerdir. İlgili Geçici Kanun maddesi şu şekildedir;

"Geçici Madde – 95: Bu maddenin yürürlük tarihinden sonra aylık bağlanması için talepte bulunanlardan 506 sayılı Kanunun geçici 81 inci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi, 1479 sayılı Kanunun geçici 10 uncu maddesinin ikinci fıkrası, 2925 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (B) bendi ve 5434 sayılı Kanunun geçici 205 inci maddesi hükümlerine göre yaşlılık veya emekli aylığı bağlanacak olanlar, söz konusu hükümlerde yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık veya emekli aylığından yararlanırlar. Bu fıkra esas alınarak geriye dönük herhangi bir ödeme yapılmaz ve geriye dönük hak talep edilemez."

Kanuna göre yürürlük tarihinden sonra aylık bağlanması talebinde bulunan kişilerden, yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık veya emekli aylığından yararlanacak olanlar; yaşlılık veya emekli aylığı talebinde bulunarak ilk defa yaşlılık veya emekli aylığı bağlanan kişilerden, yaşlılık veya emekli aylığı talebi nedeniyle işten ayrılış bildirgesi verilenlerin işten ayrılış tarihini takip eden 30 gün içerisinde en son çalışılan özel sektör işyerinde sosyal güvenlik destek primine tabi çalışmaya başlamaları halinde, sosyal güvenlik destek primine tabi çalışılmaya başlandığı tarihten itibaren bu Kanunun geçici 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen sosyal güvenlik destek primi işveren hissesinin beş puanlık kısmına isabet eden tutar Hazinece karşılanacaktır.

Kaynak: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-8.htm

ÖDEME VE ELEKTRONİK PARA KURULUŞLARININ BİLGİ SİSTEMLERİ İLE ÖDEME HİZMETİ SAĞLAYICILARININ ÖDEME HİZMETLERİ ALANINDAKİ VERİ PAYLAŞIM SERVİSLERİNE İLİŞKİN TEBLİĞDE DEĞİŞİKLİK YAPILDI

Ödeme ve elektronik para kuruluşlarının bilgi sistemleri ile ödeme hizmeti sağlayıcılarının ödeme hizmeti alanındaki veri paylaşım servislerine ilişkin tebliğde değişiklik yapılmasına dair tebliğ, 28 Şubat 2023 tarihli ve 32118 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak aynı tarihte yürürlüğe girdi.

Yeni değişikliğe göre 01/12/2021 tarihli ve 31676 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ödeme ve elektronik para kuruluşlarının bilgi sistemleri ile ödeme hizmeti sağlayıcılarının ödeme hizmeti alanındaki veri paylaşım servislerine ilişkin tebliğin, geçici 1. maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yer alan "28/02/2023 Tarihine kadar" ibareleri kaldırılarak yerine "30/04/2023 Tarihine kadar" ibareleri getirildi.

Kaynak: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230228-20.htm

Alanında uzman avukatlardan oluşan ekibi ile faaliyet gösteren Özgün Hukuk Bürosu, ulusal ve çok uluslu şirketlere hizmet vermektedir. Bu kapsamda, müvekkillerin ihtiyaçlarına olabilecek en kısa zamanda cevap verebilecek organizasyon yapısı kurulmuş olup, temel prensip müvekkillerin kıdemli avukat kadrosuyla her zaman iletişim kurabilmesi ve her konuda bilgi sahibi olmasının sağlanmasıdır.

Bankacılık ve finans, eğitim, sağlık, otomotiv, kimya ve savunma, teknoloji, enerji, maden, inşaat ve gayrimenkul sektörleri başta gelmek üzere değişik iş ve ticaret sektörlerinde faaliyet gösteren kurumsal müvekkillere ve sivil toplum kuruluşlarına hizmet veren Özgün Hukuk, tüm müvekkilleri ile bir iş ortağı titizliği ile çalışmayı prensip edinmiştir.

Özgün Hukuk Bürosu, Türkiye'nin önde gelen finans kurum ve kuruluşlarına, şirketlere ve şahıslara Türkiye'de ve yurtdışında alacak tahsilatı konusunda hukuki hizmet sağlamaktadır. Bu kapsamda yurtdışına kaçırılan malvarlıklarının mal varlığı araştırması yapılarak tespit edilmesi ve alacağın bu yolla tahsil edilmesi hususunda hukuki hizmet verilmektedir.

Özgün Hukuk Bürosu alacak tahsilatı konusunda dünya çapında bir organizasyon olan "European Collectors Association (ECA)" üyesi olup, gerek Türkiye'de gerekse yurtdışında alacak tahsilatı konusunda müvekkillerine hukuki hizmet sunmaktadır. Ayrıca, İngiltere, Belçika, Fransa, İspanya ve İtalya'dan avukatlar tarafından Kasım, 1988'de kurulan ve Avrupa'nın ilk birleşik uluslararası hukuk uygulaması olan PLG International Lawyers'ın tek Türk üye hukuk bürosudur.

Sülün Sok. No:8 34330 1.Levent Beşiktaş / TURKEY
Phone : +90 212 356 3210(pbx) / +90 212 325 2307(pbx)
Fax : +90 212 356 3213
E-mail : info@ozgunlaw.com
İnternet sitesi: www.ozgunlaw.com

Bizi Takip Edin!

© 2017 - 2023 Özgün Law Firm